

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**SEKUNDÁRNÍ PREVENCE SOCIÁLNĚ
PATOLOGICKÝCH JEVŮ.**

**ÚVOD DO PROBLEMATIKY SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH
JEVŮ SE ZAMĚŘENÍM NA SEKUNDÁRNÍ PREVENCI
V SALESIÁNSKÉM STŘEDISKU MLÁDEŽE.**

Vedoucí práce: Doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Iveta Vaněčková
Studijní obor: Pedagogika volného času
Ročník: 5.

2009

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své magisterské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

10. června 2009

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. Michalu Kapláňkovi, Th.D.,
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah:

Úvod.....	6
1 Sociálně patologické jevy.....	8
1.1 Násilné jevy.....	9
1.1.1 Agresivita a šikanování.....	13
1.1.2 Delikvence a kriminalita.....	16
1.1.3 Zneužívání dětí.....	20
1.1.4 Prostituce (komerční sexuální zneužívání dětí).....	23
1.1.5 Sebevražda.....	26
1.1.6 Xenofobie a rasismus.....	29
1.2 Závislosti.....	30
1.2.1 Kouření, nikotinismus.....	32
1.2.2 Alkoholismus.....	33
1.2.3 Užívání drog, toxikomanie.....	36
1.2.4 Gamblerství.....	39
1.2.5 Závislost na PC či TV.....	41
2 Prevence.....	44
2.1 Primární prevence.....	44
2.2 Sekundární prevence.....	48
2.3 Terciální prevence.....	50
2.4 Prevence podle věku.....	52
2.5 Sekundární prevence násilných jevů.....	53
2.5.1 Prevence agresivity a šikany.....	53
2.5.2 Prevence delikvence a kriminality.....	55
2.5.3 Prevence zneužívání dětí (sexuální, fyzické, psychické a komerční).....	56
2.5.4 Prevence sebevražednosti.....	59

2.5.5	Prevence xenofobie a rasismu.....	60
2.6	Sekundární prevence závislostí.....	62
2.6.1	Prevence kouření.....	62
2.6.2	Prevence alkoholové, drogové a hráčské závislosti.....	63
2.6.3	Prevence závislosti na PC či TV.....	65
3	Salesiánské středisko mládeže.....	67
3.1	Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice.....	70
3.2	Sekundární prevence střediska.....	76
	Závěr.....	80
	Seznam literatury.....	82
	Seznam příloh.....	87
	Přílohy.....	88
	Abstrakt.....	101

Úvod

V úvodu své práce bych chtěla vysvětlit, proč právě jsem si vybrala dané téma, co mě k tomu vedlo a zapříčinilo vzniku této diplomové práce. Samotné téma: Sekundární prevence sociálně patologických jevů, vybízí k mnoha teoretickým otázkám, např. co přesně ta sekundární prevence znamená, co jsou sociálně patologické jevy dnešní mládeže, jaké jsou nejčastější dané jevy atd.

Podnázev mé práce je: Úvod do problematiky sociálně patologických jevů se zaměřením na sekundární prevenci v Salesiánském středisku mládeže, což znamená, že se nejprve budu zabývat právě těmi sociálně patologickými jevy, jak a proč vznikají, jejich vymezení a zároveň srovnání teorie od různých publikovaných autorů. Dále, podle vymezené definice si vyberu nejčastější sociálně patologické jevy u mládeže se zaměřením hlavně na násilné jevy a různé závislosti. Do násilných jevů zařadím např. agresivitu a šikanu, delikvenci a kriminalitu, zneužívání dětí, prostituci, neboli komerční sexuální zneužívání dětí, sebevražednost a xenofobii a rasismus. Do vybraných závislostí bude patřit např. kouření, alkoholismus, zneužívání návykových látek neboli toxikomanie, gamblerství a závislost na PC či TV (která se v dnešní technické době velmi rozrůstá). Následně problematiku daných jevů stručně, ale doufám že výstižně, popíši.

V další kapitole, věnované hlavně sekundární prevenci budu hledat patřičná opatření, jak těmto jevům předcházet, aby se z nich u rizikové mládeže, která nějakým způsobem přišla už s nimi do kontaktu, nestala závislost. Včasné rozpoznání příčin a důsledků sociálně patologických jevů by mělo vést k nejlepší sekundární prevenci. Určitě nebude chybět ani vymezení pojmů primární a terciální prevence.

Následovat bude seznámení se Salesiánským střediskem mládeže, kde se budu snažit stručně vysvětlit salesiánský výchovný styl i charakteristiku preventivního programu Dona Boska. Na závěr přijde na řadu popis Salesiánského střediska mládeže – domu dětí a mládeže v Českých Budějovicích, kde se budu zabývat přímo aktivitami, které středisko připravuje pro svoje klienty, tedy mladé lidi,

a zda u tohoto střediska převládají, v jejich programu, spíše aktivity zaměřené na primární prevenci nebo spíše na sekundární prevenci. To by bylo asi tak vše a svou práci zakončím příloženými tabulkami a výzkumy publikovaných autorů na toto téma.

V této diplomové práci chci poukázat na sociálně patologické jevy dnešní mládeže, ale hlavně na jejich zvládnání, přišel-li s nimi mladý člověk již do kontaktu a v neposlední řadě chci zjistit, zda právě Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže v Českých Budějovicích tyto mladé lidi vyhledává a pomocí jakých metod práce jim pomáhá. Ke své práci budu nejvíce používat odborně psanou literaturu panem Nešporem, který se zabývá prevencí sociálně patologických jevů, hlavně závislostmi, knihu pana Matouška a paní Kroftové Mládež a delikvence, která se zaměřuje právě na násilí mládeže, na jeho příčiny i důsledky, dále elektronické dokumenty, např. různé výzkumy a stránky potřebných organizací, jako je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a stránky Salesiánského střediska mládeže – domu dětí a mládeže České Budějovice.

A co mě tedy vlastně vedlo k výběru tohoto tématu? Já bych řekla, že má dlouhodobá a několikaletá spolupráce právě se Salesiánským střediskem mládeže v Českých Budějovicích, kde jsem začínala svoji dobrovolnickou kariéru jako asistentka na Volnočasových aktivitách na sídlišti Máj, kde jsem připravovala spolu s vedoucím daných aktivit a ostatními dobrovolníky program pro děti ze sídliště Máj, kteří jsou nejvíce ohroženou skupinou, kteří mohou snadno tzv. sklouznout až k sociálně patologickým jevům. Dále každoročně připravované tábory pro děti mi dali jistotu, že ani dětem s úplnou a stabilní rodinou se nevyhýbají některé ze sociálně patologických jevů, jako je např. šikana a kouření. Mé necelé pětileté zkušenosti mi tudíž dali záminku i snahu se o Salesiánské středisko mládeže zajímat více, a tak dali i vzniknout této práci.

1 Sociálně patologické jevy

Sociálně patologické jevy – „společensky nežádoucí jevy (např. nezaměstnanost, chudoba, vysoká rozvodovost, extrémně zvýšená nemocnost) a především společensky nebezpečné jevy (např. násilí, vandalismus, terorismus, šikana, kriminalita, rasismus, drogové závislosti, alkoholismus, prostituce, pornografie, gamblerství).“¹

„Sociálně patologické jevy jsou negativní jevy, které vzhledem k tomu, že vznikají nedodržením nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, vedou k individuálním, skupinovým či celospolečenským poruchám.“²

S tím vším souvisí i sociální patologie. „Podle E. Hapákové je sociální patologie jednou z vědních disciplín, která přispívá k objasňování sociálně patologických jevů, k jejich odstranění a především k prevenci jejich vzniku.“³

Sociologie zpravidla označuje sociální patologii deviací, sociální pediatrie pro toto nachází pojem sociální nepřizpůsobivost, etopedie považuje sociální patologii za pedagogiku emocionálně a sociálně narušených osob a kriminologie za negativní společenské jevy, delikvenci a kriminalitu. Souhrnný pojem by se dal označit jako nežádoucí společenské jevy.⁴

Chceme-li zkoumat, co jsou společensky nežádoucí jevy, tedy co je žádoucí, tedy normální a nežádoucí, tedy nenormální, měli bychom si nejprve ujasnit pojem norma.

„Norma je určité pravidlo, zásada, která je požadovaná a očekávaná. Norma je všeobecně přijaté pravidlo, které určuje žádoucí a nežádoucí.“⁵ Norma nám tedy dává určitou hranici, která je respektována společností a po jejímž překročení nás společnost může odsoudit.

¹ KOHOUTEK, R. *ABZ slovník cizích slov* [online]. ©2005-2006. [cit. 2008-11-20]. Dostupné na: <http://slovnickcizichslov.abz.cz/web.php/slovo/sociálně-patologicke-jevy>.

² DOSKOČIL, J., VACEK, J. *Stop sociálně patologickým jevům*. Tábor, 1998, s. 5.

³ KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárním prevencie negativných vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007, s. 30 - 31.

⁴ Srov. Tamtéž, s. 27 – 28.

⁵ Tamtéž, s. 28.

Předmětem zkoumání sociální patologie jsou tedy sociálně patologické jevy. Podle J. Hroncové do nich zařazujeme kriminalitu a delikvenci, patologické závislosti (drogová, kultová, hráčská), sebevraždu, prostituci a pohlavní choroby, patologii rodiny (syndrom CAN, rodové násilí), xenofobii a rasismus a v neposlední řadě agresivitu a šikanování.⁶

Názorů a vymezení sociální patologie a sociálně patologických jevů je hodně, každý autor tyto termíny vysvětluje trochu jinak, ale co mají všichni společné je to, že sociálně patologické jevy jsou negativní, společensky nežádoucí či nebezpečné jevy a nejdůležitější je jejich včasná a řádná prevence, s čímž naprosto souhlasím.

Dále bych se v této práci chtěla zabývat právě těmi sociálně patologickými jevy, které jsou již uvedeny výše. Těchto negativních jevů je celá řada (jak ukazuje příloha I), ale já se budu věnovat jen některým, a to těm, o kterých si myslím, že jsou pro děti a mládež nejvíce nebezpečné a v dnešní době pro tuto věkovou kategorii nejvíce aktuální. Nejprve je rozdělím do dvou kategorií: Násilné jevy (do nichž bude patřit agresivita a šikanování, delikvence a kriminalita, zneužívání dětí, prostituce, sebevražda a xenofobie a rasismus) a závislosti (kouření, alkoholismus, užívání drog neboli toxikomanie, gamblerství a závislost na TV či PC).

1.1 Násilné jevy

Násilí a s tím spojená agrese je v dnešním světě velmi rozšířené téma všech psychologů, sociologů, pedagogů i jiných odborníků. Vysoká míra nárůstu agrese a násilí vede všechny tyto odborníky k tomu, aby se zamysleli, proč tomu tak je, proč jsou hlavně mladí lidé více agresivní a mají sklony k násilí. Proto bych se tímto tématem ráda zabývala právě v této kapitole.

⁶ Srov. KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárním prevencie negativných vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007, s. 31.

Nejprve bychom si zde měli uvést některé (a podle mě nejdůležitější) **příčiny delikvence a násilí mládeže** (mladistvých), protože hrají v tomto problému nezanedbatelnou roli.

Příčiny:

Rodina (jeden z nejdůležitějších činitelů)

V rodině dítě žije, rodina ho formuje a předává mu první vzory a příklady chování i společenské role. K násilí či delikvenci u dítěte dochází zejména, když se v rodině dítě necítí bezpečně, rodiče mu často dávají najevo, že se o něj nezajímají, děti to samozřejmě vycítí, a tak se rodiny raději straní a tím více se upnou na vrstevníky a tzv. partu. Dále může být dítě v rodině zanedbáváno nebo dokonce týráno. Také hodně závisí na tom, zda se dítě narodilo „chtěné či nechtěné“, zda ho porodila mladá či starší a psychicky vyspělejší matka, zda žena může dítě finančně zabezpečit, tedy zda pochází z chudých či bohatých poměrů, zda dítě vyrůstá v úplné či neúplné rodině, tudíž zda je v rodině přítomen otec, a nebo alespoň jeho vzor (hodně se diskutuje o tom, že když chybí v rodině vzor otce, může ho nahradit otec či bratr matky, který se o dítě bude starat stejně jako by to byl jeho pravý otec, a tak bude předávat dítěti pozitivní mužské chování).

„Děti vychovávané jen jedním z rodičů (ve většině případech jsou to převážně matky) mají podle mezinárodních srovnávacích studií, které jsou dnes k dispozici, o něco horší výsledky ve škole, mají více zdravotních a psychických problémů a také více střetů se zákonem než děti ze srovnatelné socioekonomické vrstvy, které vyrůstají s oběma rodiči. Přítomnost otce v rodině současný výzkum ukazuje jako faktor, který brání delikvenci syna. Chlapci žijící ve společné domácnosti s vlastním otcem mají významně menší sklon překračovat hranice zákona, než chlapci žijící bez otce či s nevlastním otcem.“⁷

Také dnes přibývá více rozvodů, matka nebo otec se mohou podruhé vdát či oženit, a tak dítě získává jak nového otce, popř. matku, tak mnohdy i nové

⁷ KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárním prevencie negativních vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007, s. 17.

sourozence. Pro dítě je to samozřejmě velká zátěž se s tím vyrovnat, a tak není divu, že hledá co nejsnazší řešení, např. právě v podobě násilí.

Dále se dnes mění role ženy, ale také muže v rodině. Ženy už nemají jako svou prioritu a svůj hlavní cíl v rodině vychovávat děti (tuto funkci často zastupují i muži). Naopak muži zase nemají v rodině přímo určenou roli jako hlavní sploditelé dítěte a živitelé rodiny, ale mnohdy už se tyto role muže a ženy stírají, ženy mohou např. pracovat při mateřské dovolené nebo si pořídit tzv. chůvu, která bude rodině pomáhat s výchovou dítěte, nebo mnohdy na mateřskou dovolenou s dítětem odchází muž. V dnešním světě, kdy se otevírají hranice a cestování do světa je takřka volné a velmi dostupné a žena si sama rozhoduje, kdy bude těhotná a kdy a v kolika letech porodí dítě a jestli vůbec, často dochází k tomu, že žena dá přednost kariéře a s ní spojeným cestováním ve své profesi před založením rodiny.

„Evropská společnost – a s ní i rodina – přechází z období industriálního do období postindustriálního. Ženy se emancipují, vstupují v historicky nevídané míře na trh práce, což mění jejich chuť a možnost angažovat se v tradiční ženské roli v rodině – v roli hospodyně a vychovatelky dětí. Ženy se začínají uplatňovat i v politice a ve veřejné sféře. Toto jejich tíhnutí se dostává do konfliktu s potřebami dítěte a s tradiční nízkou ochotou mužů participovat na výchově dětí a na provozu domácnosti. Navíc dnes ženy mohou rozhodovat o svém těhotenství sami, antikoncepce je vymanila z nadvlády mužů i v jejich reprodukční funkci.“⁸

Vrstevnická skupina

Většina násilného chování mladistvých se odehrává ve skupinách, tam je jedinec silnější a dovolí si více, než kdyby byl sám (je povzbuzován k násilnému chování a tudíž má i více odvahy). „Delikventní party u nás skoro vždy vznikají z podskupin mladých lidí, kteří se dobře znají z jedné instituce, méně často se rekrutují z mládeže bydlící na jednom sídlišti, resp. v jedné čtvrti, jak je tomu častěji v západních zemích. Tyto skupiny se buď úplně vymknou běžným

⁸ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 39.

mechanismům sociální kontroly, vytvoří si vlastní hodnotové preference a chovají se vysoce autonomně, anebo, což je méně časté, se kontrole vymknou jen v době svého volna.“⁹ Kamarádi mají na mladé lidi enormní vliv, hlavně v období dospívání, kdy si dítě hledá určitý vzor, s kým by se ztotožnil a převzal jeho hodnoty a vzory chování. Proto je důležité, starat se o to, s kým se naše dítě stýká a také kde a jak tráví svůj volný čas.

Nuda

Dnešní svět žije v uspěchané době, pořád se vymlouváme, že nemáme na nic čas, a tak není divu, že rodiče nemají čas ani na své děti, ty si najdou partu svých přátel a kamarádů, se kterými tráví většinu svého volného času, a jelikož nemají co dělat, přejdou k delikventnímu či násilnému chování, a to jen kvůli tomu, aby se nějak zabavili či aby byli středem pozornosti (když už ne doma, v rodině, tak alespoň v partě svých přátel a vrstevníků).

„Jednou z nejdůležitějších a nejvýznamnějších potřeb každého dítěte je potřeba vhodného zaměstnání. Nedostatečná zaměstnanost, především v období dospívání, bývá často příčinou velkých výchovných problémů. Dítě, které nemá možnost vybití přebytek energie ve hře nebo jiné lákavé činnosti, hledá a dopouští se z dlouhé chvíle různých poklesků. Hodně dětí a dospívajících ve volném čase zůstává bez dozoru a vytváří si svoji vlastní, zřídka kdy užitečnou náplň volného času. Jejich nejčastějším nepřítelem je nicnedělání, nuda.“¹⁰

Proto je vhodná zaměstnanost dítěte tím nejlepším řešením pro předcházení nudy u dětí a mládeže. Dítě už by se od útlého věku mělo vést k zájmu o některou z aktivit např. sportovního, přírodovědného, hudebního či technického rázu a tuto aktivitu dále, postupem věku, prohlubovat tak, aby pro dítě či mladého člověka tento zájem byl vždy atraktivní.

⁹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 83.

¹⁰ KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primární prevence negativních vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007, s. 88.

Z toho tudíž vyplívá, že všechny tři faktory, zde uvedené, spolu souvisí a navzájem se prolínají. Podle mého názoru nemůžeme hledat příčiny delikventního či násilného chování mládeže pouze v jednom faktoru, protože vše spolu souvisí, a tak když dítě nemá bezpečné zázemí v rodině či není dostatečně psychicky vybaveno při nátlaku nebo manipulaci vrstevníků a nemá žádné zájmy a koníčky, není divu, že takové dítě se bude nudit a bude hledat zábavu jinde, nebo bude chtít na sebe upoutat pozornost a sklouzne až k násilnému či delikventnímu chování.

Samozřejmě existují i jiné příčiny kriminality mládeže (což ukazuje příloha II), ale podle mého názoru má na mládež hlavní a nezanedbatelný vliv hlavně rodina, prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá a od kterého získává základní sociální schopnosti a dovednosti, vrstevníci, ke kterým se jedinec upne a formují ho, hlavně v období puberty, a v dnešním světě tolik známá nuda a nezaměstnanost mládeže neboli neumění smysluplně trávit svůj volný čas.

1.1.1 Agresivita a šikanování

Agresivita – „útočnost, tendence napadat jiné, dominovat jim“¹¹

„Agresivní chování z hlediska sociální patologie můžeme definovat jako porušení sociálních norem, jako chování omezující práva a narušující integritu sociálního okolí.“¹²

Agrese je svým způsobem vlastnost, která je vrozená každému člověku, jde jen o to, jak a za jakých podmínek se tato agrese u každého člověka projevuje. S agresí také souvisí pojem napětí a to tak, že agrese může být projevem vysokého napětí, které se snaží člověk nějakým způsobem odstranit, tedy formou agresivního chování a jednání. Na to jak se člověk v určité situaci zachová, mají vliv hlavně dva faktory:

¹¹ KOHOUTEK, R. *ABZ slovník cizích slov* [online]. ©2005-2006. [cit. 2008-11-20]. Dostupné na: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/agresivita>.

¹² FISCHER, S. *Sociální patologie. Propedeutika*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 33.

- a) **vliv genetiky (biologické, vrozené)** – zda a jak jsou či byli agresivní rodiče či prarodiče, jestliže např. otec používá násilí na matku či dítě, je vysoká pravděpodobnost, že dítě v dospělosti převezme tento styl jednání a chování a bude též násilné a agresivní,
- b) **vliv prostředí (sociální, získané)** – kdy (v jaké době), ale hlavně kde (v jakém výchovném prostředí) a s kým (s jakými lidmi či kamarády) jedinec vyrůstá čili z jakého sociálního prostředí pochází.

Dále máme také určité druhy agresivity, které jsou popsány hlavně v knize: Sociální patologie od pana Fischera a pana Škody.

- 1) **Zlostná agresivita** – je spíše impulzivní a v afektu, hrozí minimální nebezpečí, patří sem hlavně projevy zášti a nenávisti, cílené způsobování bolesti aj.
- 2) **Instrumentální agresivita** – jedná se o prostředek, jak dosáhnout svého cíle, většinou je cílem vlastní ochrana nebo ochrana blízkých, ale může to být také prosazení pozornosti za každou cenu, až k dosažení vlastní spokojenosti.
- 3) **Spontánní agresivita** – způsobení bolesti přináší člověku uspokojení.¹³

Šikanování

„Šikanování je jednou z nejzávažnějších deformací sociálních vztahů, rolí a norem života, projevující se zpravidla ve svévolném donucování, omezování, zastrasování, ponižování a týrání druhých osob.“¹⁴

„Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti a podobně.“¹⁵

¹³ Srov. FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 47 – 48.

¹⁴ DOSKOČIL, J., VACEK, J. *Stop sociálně patologickým jevům*. Tábor, 1998, s. 12.

¹⁵ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha : ISV nakladatelství, 2003, s. 11.

Šikanování je tedy proces, ve kterém se objevují opakované projevy násilí či manipulace. Toto násilí může být vedeno proti jednotlivci i skupině s cílem ublížit jim.

Šikana a její projevy se objevují ve všech věkových skupinách (kdy byl člověk poprvé šikanován ukazuje příloha III) jak na základní a střední škole, tak někdy i na vyšší či vysoké škole, ale i v dospělosti, např. v zaměstnání (tzv. mobbing či bossing). Také se šikana objevuje ve všech sociálních skupinách, jak u bohatších, tak u sociálně slabších rodin.

Šikana je v podstatě fyzické či psychické týrání slabších jedinců. Toto týrání se většinou děje ve skupině. Skupina a hlavně její vůdce si vyberou některou oběť, která je slabší, zranitelnější a často se nemůže nebo nedokáže bránit, a tu cíleně ponižují buď slovně nebo fyzicky.

V dnešním světě agresivita a šikanování stále stoupá. Jako hlavní příčinu těchto negativních jevů vidím v poruchách sociálního chování jedince. Jedinec si stále musí něco dokazovat, ale také trpí pocitem méněcennosti. Snaží se za každou cenu upoutat na sebe pozornost a je mu jedno, jakým způsobem to bude. Šikanující si většinou vybírá takovou oběť své agresivity, která je malá či hubená, zamlklejší a nedokáže se těmto projevům bránit.

Tedy bych se ráda na celou věc podívala ze dvou hledisek:

- 1. Z pohledu agresora** – šikanujícími, tedy v tomto případě agresory, jsou jedinci většinou starší a fyzicky vyspělejší, tito jedinci mohou mít např. nízké sebevědomí a sebedůvěru či špatné studijní výsledky a tímto činem si svoje sebevědomí chtějí zvýšit a tak upevnit svoji moc.¹⁶
- 2. Z pohledu oběti** – oběť šikanování je vystavována různým formám týrání, jde o opakované a systematické ponižování. Pokud se týká osobnosti, je to jedinec, který je fyzicky slabší, má nízké sebevědomí, je citlivý, odmítá tělesné násilí nebo se jen neumí bránit, většinou je v kolektivu neoblíbený,

¹⁶ Srov. BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha : ISV nakladatelství, 2003, s. 43.

protože se od něj odlišuje, např. pochází z ekonomicky slabší rodiny nebo má nějaký handicap či projevuje zvýšenou inteligenci, což ho v podstatě také odlišuje od ostatních.¹⁷

Šikana ohrožuje zdravý vývoj dítěte a to jak psychický, tak fyzický, proto je důležité včas zachytit první známky zastrašování, manipulace či týrání. Nejen rodiče by se měli starat o to, proč jejich dítě nechce jít do školy nebo proč si opět stěžuje na bolest břicha či hlavy před odchodem do školy, ale také sami učitelé by se měli zaměřit na to, zda ve třídě panuje přátelská a pohodová atmosféra.

1.1.2 Delikvence a kriminalita

Delikvence – „všechny typy jednání, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků.“¹⁸

„Delikvenci lze definovat jako formu společensky zvláště závažného nepřijatelného chování a delikventa jako jedince, který se takto vymezeného jednání dopustil, či dopouští.“¹⁹

Kriminalita – „zločinnost, trestná činnost“²⁰

„Kriminalitu považujeme za druh odchýlného chování, které je nepřípustné a sankciované trestným právem.“²¹

Nejen podle mého názoru, ale i podle názoru pana Matouška v knize *Mládež a delikvence, kriminalita mládeže roste*, a to hlavně ve vyspělých zemích. Většina vyspělých zemí patří i mezi země bohaté, to je ale však jen jedna podmínka k vysoké úrovni kriminality, protože bohaté společnosti mohou připustit existenci

¹⁷ Srov. BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha : ISV nakladatelství, 2003, s. 46-47.

¹⁸ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 315.

¹⁹ FISCHER, S. *Sociální patologie. Propedeutika*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 92.

²⁰ KOHOUTEK, R. *ABZ slovník cizích slov* [online]. ©2005-2006. [cit. 2008-11-20]. Dostupné na: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kriminalita>>.

²¹ ONDREJKOVIČ, P. et al. *Sociálna patológia*. 2. rozšíř. vyd. Bratislava : VEDA, 2001, s. 112.

dlouhého období dospívání, během něhož mladý člověk již není závislý na vlivu rodičů a dosud ho ještě nepohltil trh práce, čili ještě nepracuje (nemá stálé zaměstnání). V chudých společnostech děti musí okamžitě, jakmile jsou toho schopny, začít pracovat, aby jejich rodiny i ony samy přežily, měly dostatek potravy, střechu nad hlavou atd. Celková úroveň kriminality je tedy v chudých zemích nižší než v zemích bohatých. Proto zaměstnávání mládeže a omezování nezaměstnanosti by dávalo větší naději na snížení úrovně kriminality. Samozřejmě má na kriminalitu mládeže také velký vliv dědičnost (co jedinec dostal do vínku od rodičů či prarodičů) a prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá a tudíž se i pohybuje, ale o tom byla řeč již v předešlé kapitole.²²

Trestná činnost dětí a mladistvých je hlavně dána stupněm psychického a somatického tedy tělesného vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páchání trestné činnosti. Mládež většinou páchá své trestné činy ve skupině.²³

Také je určitě velice důležité pohlaví jedince, zda jde o muže či ženu. „Disponujícím konstitučním faktorem je i pohlaví jedince. Muži se podle dostupných statistik dopouštějí trestných činů mnohem častěji než ženy, a to ve všech společnostech, ve všech dobách, nezávisle na své příslušnosti k etnické skupině i nezávisle na druhu trestné činnosti“²⁴

Ze statistik vyplývá, že kriminality se dopouštějí více chlapci nežli děvčata, a to většinou chlapci, kteří pocházejí z rozvrácené rodiny, nebo rodiny bez otce, kde při výchově byla přítomna pouze matka, tudíž v rodině nebyl mužský vzor. V dnešní společnosti je typické, že by měl být muž tvrdý a sebevědomý, nebát se žádnou ránu přijmout, ani ji darovat, měl by tedy předvádět svoji sílu (a tím se mu samozřejmě dostane uznání), ale naoko si dnešní společnost také žádá muže citlivé a zodpovědné.

²² Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 93 - 97.

²³ Srov. *Informační centrum pro mládež Uherské Hradiště* [online]. [cit. 2009-04-07]. Dostupné na: <<http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejvy/socialne-patologicke-jevy/kriminalita-a-delikvence>>.

²⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 33.

Příčiny delikventního chování mládeže (podle Informačního centra pro mládež Uherské Hradiště):

Dysfunkce rodiny, změna opatrovnických vztahů, problémy se školní docházkou, ztroskotání v povolání, nízký sociální status, sociální a kulturní vyloučení, nestrukturovaný volný čas, trávený převážně mimo rodinu a s vrstevníky, poruchy chování, snížený intelekt, drogová a alkoholová závislost, extrémistické postoje apod.²⁵

Teď bych se ráda uchýlila k otázce, zda je delikvence dědičná. Podle průzkumů ve většině případů ano, ale jak už bylo řečeno výše, když má dítě doma zázemí, je mu projeována láska a přízeň a cítí se tam bezpečně, dá se tomuto jevu do značné míry předcházet.

Nejvíce delikventního chování se děje v dospívání, v pubertě. Většina mladistvých z toho tzv. vyroste, ale není to podmínkou, někdo se ke kriminalitě může vrátet celý život.

Dalším problémem dnešní doby je úpadek tradičního modelu rodiny. Dříve se matka i otec starali o dítě, předávali mu určité vzory chování, matky většinou dcerám (učili je např. vařit, šít, starat se o domácnost i o děti) a otcové synům (ty je učili např. různým dovednostem, co a jak opravit či si sám vyrobit, jak se starat a zabezpečit rodinu), vše se dělalo jen pro rodinu. Dnes už v rodině převládá individuální spokojenost a blahobyt a vysoký osobní životní standard. Většinou co člověk dělá, dělá jen sám pro sebe, osobní zájmy převládají nad zájmy rodiny. Také dnes ale narůstá kriminalita u mladistvých, kteří žijí v úplné, stabilní rodině.

Na zločinnosti a kriminalitě mladistvých mají velký vliv také média. Média, jako jsou televize a počítač, dávají často dětem návrh na násilnou činnost. V dnešní době se v médiích objevuje hodně násilí. Může za to především televize, která má ve své nabídce akční filmy a horory (kde je dostatek krve, násilí

²⁵ Srov. *Informační centrum pro mládež Uherské Hradiště* [online]. [cit. 2009-04-07]. Dostupné na: <<http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejvy/socialne-patologicke-jevy/kriminalita-a-delikvence>>.

i zabíjení), ale také společnost, která si takové filmy žádá. Akční filmy a horory převládají nad komediemi a pohádkami většinou ve večerních hodinách, kdy se na televizi dívá nejvíce lidí. Děti a mladiství mají možnost se na tyto filmy dívat už proto, že je v televizi dávají čím dál tím dříve. Tyto filmy jsou pro ně atraktivní, protože je to něco „zakázaného“ a hlavně kluci je vyhledávají, protože je v nich něco, co je zajímavé, někdo, s kým se mohou ztotožnit, mohou ho mít za vzor (jako neohroženého bojovníka), bojové techniky, ale hlavně se mohou chlapci podělit o své dojmy z filmu s ostatními kamarády, a tak navázat i další komunikační vztahy.

Podobné je to i s počítačovými hrami. Dnes převládají počítačové hry, kde hrající má za úkol zabít své protivníky jen proto, aby se dostal „o úroveň výš“. Nebo například už malé děti si chtějí hrát na počítači (pokud ho mají rodiče doma) a nejraději mají hry, kde se střílí a zabíjí lidé nebo zvířata. Rodiče jim takové hry dovolí, protože to děti náramně baví a rodiče mají alespoň na chvíli klid a mohou si odpočinout. Takový přístup je však špatný, a tak se děti už od útlého věku seznamují s násilím a s tím, že zabíjení a ubližování je v podstatě normální. Rodiče by jim tedy měli včas a důkladně vysvětlit, co se smí a co je zakázáno, co je realita a co jen iluze, co je to násilí, že ublížení druhým není normální věc, a také, že počítačové hry jsou „jen hrami“ a akční film je „jen filmem“, a ne skutečností. Problém ale není jenom v rodině, ale také ve společnosti, jak se do ní člověk socializuje, a ve firmách, které tyto hry vyrábějí a nabízejí na našem trhu.

Tím nechci ale zastírat, že hlavní vliv a odpovědnost za kriminalitu mládeže má rodina. Celková výchova potomka, jeho vzdělání, vedení k určitým hodnotám a určité zájmové činnosti, to jsou hlavní věci, o které by se měla rodina při výchově svého potomka zajímat.

Mladí lidé neumějí správně nakládat se svým volným časem, zrovna mládež ve věku od 15 do 25 let (tedy v době studií) má nejvíce volného času. Často neví co s ním, neumějí ho smysluplně využít. Potřebují ale i uznání od svých vrstevníků, a proto zrovna v tomto období mohou sklouznout k sociálně

patologickým jevům, jako je např. kriminalita, pití alkoholu, užívání drog, gamblerství aj.

Mezi nejčastěji páchané trestné činy dětí a mládeže patří: krádeže (hlavně krádeže věcí z aut, samotných aut či kol a krádeže v bytech), poškozování cizí věci, tzv. vandalismus, porušování domovní svobody, výtržnictví, loupeže, neoprávněné užívání cizí věci a ublížení na zdraví.²⁶

1.1.3 Zneužívání dětí

Syndrom CAN

„(Child Abuse and Neglect) tedy syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte - definovaný Zdravotní komisí Rady Evropy v roce 1992.“²⁷

Sexuální zneužívání

„Sexuálním zneužíváním dítěte se rozumí využívání osoby mladší patnácti let k získání sexuálních požitků, uspokojení či jiného prospěchu osobou plnoletou, zpravidla výrazně starší. Je-li však dítě na osobě, jež je zneužívá závislé (rodiče, učitel, atd.) prodlužuje se věková hranice, kdy hovoříme o zneužívání až do osmnácti let.“²⁸

Sexuální zneužívání lze také definovat jako zneužití moci nad dítětem pro sexuální uspokojení dospělého, dítě je poškozováno jak tělesně, tak psychicky.

V knize *Sexuálně zneužívané děti* od Malé, Rabocha a Sováka je náležitě a důkladně popsáno, kdy a za jakých okolností se můžeme domnívat, že je dítě sexuálně zneužíváno:

²⁶ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 147 – 148.

²⁷ *Informační centrum pro mládež Uherské Hradiště* [online]. [cit. 2009-04-07]. Dostupné na: <<http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejvy/socialne-patologicke-jevy/syndrom-tyranych-a-zneuzivanych-deti>>.

²⁸ ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha : Portál, 1995, s. 49.

Sexuální chování dítěte neodpovídá jeho věku, což znamená, že dítě se chová jinak, nežli je jeho věku přiměřené, např. se může chlubit svými pohlavními orgány nebo chce osahávat opačné pohlaví, v opačném případě může být dítě abnormálně stydlivé.

Dítě má strach z určitých objektů, míst, lidí. Nechce se vracet tam, kde byl sexuálně obtěžován, nebo kde mu tuto hroživou zkušenost něco připomíná.

Náhlé objevení psychosomatických poruch u dítěte. Dítě může být podrážděné, nemusí chtít komunikovat, okolní svět ho nezajímá, či může trpět jinou poruchou.

Dítě může mít noční můry, noční běsy, může se v noci nepravdělně budít, či se začít pomočovat. Už to je důkaz, že se s dítětem něco děje a že je třeba se o něho více zajímat a hledat příčinu těchto traumat.

Dítě se chová agresivně, hlavně sexuálně, např. k vrstevníkům, mladším sourozencům atd.²⁹

(Kdy a jestli vůbec bylo dítě obtěžováno se dočtete v příloze IV)

„O sexuální aktivitě mezi nejbližšími příbuznými hovoříme jako o incestu. Sexuální aktivity mezi dětmi mladšími patnácti let se podle našeho práva (v ČR) chápou jako poruchy chování.“³⁰

V knize, která je popsána výše se můžeme i podrobně dočíst o následcích sexuálního zneužívání, které jsou dělené na krátkodobé a dlouhodobé.

Následky sexuálního zneužívání (krátkodobé):

Psychické reakce – např. některé fobie, obavy, mohou nastat i depresivní stavy, pocity viny, hanby a studu, ale i agresivita či odmítání komunikovat aj.,

psychosomatické reakce – např. poruchy spánku a příjmu potravy, změna sexuálního chování, útky z domova či těhotenství.

Následky sexuálního zneužívání (dlouhodobé):

Psychické či psychosomatické poruchy - deprese, zvýšená labilita, porucha příjmu potravy (mentální anorexie či bulimie), nízké sebehodnocení a samotné

²⁹ Srov. MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*. Praha : Psychiatrické centrum, 1995, s. 26.

³⁰ ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha : Portál, 1995, s. 50.

sebevědomí, *poruchy interpersonálních vztahů* – izolace, samota a pocit opuštění, *poruchy sexuální* – např. u žen špatný vztah k mužům, nemají k nim důvěru, promiskuita (v dospělosti střídání partnerů), *závislosti* – na alkoholu či drogách, přidružená závislost, člověk se snaží uniknout z reality, cítí se být pošpiněn a nepochopen, nebo se snaží na vše zapomenout pomocí alkoholu či drog.³¹

Sexuální zneužívání, ať už je v rodině či mimo ni, je jeden z nejhorších činů, kterých se může člověk na dítěti dopustit. Pokud je dítě či mladý člověk sexuálně zneužíván, odnáší si z toho většinou jak fyzickou, tak hlavně psychickou bolest, v dospělosti pak může těžko navazovat kontakt s opačným pohlavím, může být nedůvěřivý či dokonce se může cítit pošpiněný nebo nepotřebný. Proto obzvláště u těchto případů je důležité včasné odhalení a následné léčení jak fyzické, tak psychické újmy na zdraví.

Fyzické týrání

Chápe se jako nadměrné tělesné trestání, bití. Tělesné strádání je však zároveň traumatem i psychickým.

Fyzické formy:

Nepřiměřené bití rukou (pohlavky, facky) či různými nástroji (vařečka, řemen), kopání do dítěte, údery pěstí (má často za následek poranění vnitřních orgánů), popáleniny (např. cigaretou), opaření horkou vodou, bodné rány (často nůžkami), vytrhávání vlasů, nepřiměřené tahání za ušní boltce způsobující trhliny, odmrštění, odhození dítěte, škrčení, dušení, svazování, připoutání aj.³²

Je zajímavé, že v dnešní době se stupňuje fyzické týrání dětí, sice přesně nevím, čím to je, ale přibývá rodin, kde k fyzickému týrání dochází. Jsou známy

³¹ Srov. MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*. Praha : Psychiatrické centrum, 1995, s. 44 – 46.

³² Srov. *Informační centrum pro mládež Uherské Hradiště* [online]. [cit. 2009-04-07]. Dostupné na: <<http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejvy/socialne-patologicke-jevy/syndrom-tyranych-a-zneuzivanych-deti>>

případy fyzického týrání u dětí, které se do podvědomí lidí dostaly hlavně mediální formou (myslím, že je tady nemusím připomínat), které jsou velmi zavrženíhodné a kruté. Děti pak mají z týrání trauma na celý život a pochybují, že budou chovat k někomu důvěru, když i vlastní rodina je zradila.

Psychické (emocionální) zneužívání

Psychické týrání se projevuje častým, nadměrným kritizováním, ponižováním a citovým vydíráním dítěte. Časté nadávky, ponižování, zesměšňování, opovrhování.

Psychické formy:

Výhrůžky, cílené vyvolávání strachu u dítěte, odmítání dítěte, citová deprivace, citové vydírání, permanentní srovnávání s úspěšnějším sourozencem, nepřiměřené zatěžování dítěte domácími povinnostmi či péčí o sourozence, požadavek nereálných výkonů ve škole, v oblasti zájmové (sport, hudba aj.), násilná izolace, nepřiměřené oddělení dítěte od vrstevníků či ostatních osob atd.³³

Zanedbávání dítěte

Poškozování nedostatečnou aktivitou rodičů. Omezení interakce mezi rodičem a dítětem, což se projeví nedostatečným uspokojováním jeho potřeb, deprivací. Rodiče se v podstatě o dítě dostatečně nestarají, např. mu neprojevují lásku a pocit bezpečí nebo ho záměrně neposílají do školy.

1.1.4 Prostituce (komerční sexuální zneužívání dětí)

„Slovo prostitut/prostitutka pochází z latinského „prostituere“ a označuje někoho, kdo se vydává na obdiv, kdo se nabízí k veřejnému smilstvu, nebo kdo

³³ Srov. *Informační centrum pro mládež Uherské Hradiště* [online]. [cit. 2009-04-07]. Dostupné na: <<http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejvy/socialne-patologicke-jevy/syndrom-tyranych-a-zneuzivanych-deti>>.

vystavuje své pohlavní orgány. Tento výraz se začal používat k označení lidí, kteří si sexem vydělávali peníze až v pozdním středověku.“³⁴

Podle knihy *Dětská prostituce* a její autorky paní Vaníčkové patří mezi příčiny dětské prostituce zejména: chudoba, osobní zkušenosti se sexuálním zneužitím v dětství, nenaplněné základní potřeby dětí, nefunkční rodina či domácí násilí páchané na dětech, nepřiměřené nebo celkově zanedbané vzdělání, malá informovanost o prostituci a pornografii (hlavně o jejich důsledcích) atd.³⁵

Tři hlavní formy komerčního sexuálního zneužívání dětí podle knihy: *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě* jsou dětská prostituce, dětská pornografie a obchodování s dětmi.³⁶

Dětská prostituce

„Dětská prostituce, představující využívání dětí pro sexuální účely za peníze či jinou odměnu. Provozování prostituce není trestné, stejně tak jako dobrovolný pohlavní styk či jiné obdobné aktivity s osobou starší 15 let.“³⁷

Do dětské prostituce jsou samozřejmě zahrnovány dívky i chlapci, dívky většinou začínají svou prostituční dráhu před 14. rokem života a jsou častěji než chlapci vidět na ulici, ve městech či v jejich okrajových částí. Chlapci začínají svou dráhu převážně před 16. rokem života a pracují jako homosexuální prostituti nebo v pornografickém průmyslu.³⁸

„Dobrovolná prostituce. Důvodem je získat peníze na přepychové věci, nebo pouze na standardní věci, jejichž absence může být v některém vrstevnickém kolektivu pocíťována velmi bolestně a být zdrojem krutého posměchu či šikanování. Druhým důvodem dobrovolné prostituce je zábava, touha po dobrodružství a touha ve skupině dětí vyniknout, být v něčem lepší, být

³⁴ VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce*. Praha : Grada Publishing, 2005, s. 9.

³⁵ Srov. Tamtéž, s. 53 - 59.

³⁶ Srov. DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha : Grada Publishing, 2005, s. 21.

³⁷ Tamtéž, s. 208.

³⁸ Srov. VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce*. Praha : Grada Publishing, 2005, s. 26.

v něčem jednička, když žádným jiným způsobem se takovému dítěti nedaří zaujmout své vrstevníky a dokonce sám nemá důvod si sebe vážit.“³⁹

Jak už tedy bylo řečeno, dětská prostituce může být buď dobrovolná, nebo nedobrovolná. Při dobrovolné prostituci se dítě většinou snaží získat peníze nebo obdiv a uznání kamarádů a může s tím kdykoli přestat, naopak při nedobrovolné prostituci je dítě do tohoto činu nuceno a mnohdy z toho nemá ani peníze, ani uznání, jen psychické a fyzické trauma.

Dětská pornografie

„Slovo pornografie je odvozené z řeckého označení porne pro děvku a graphein pro psát.“⁴⁰

Dětskou pornografií se rozumí „jakékoli zpodobňování dítěte účastnícího se skutečné nebo předstírané sexuální aktivity, ať již je to zpodobení provedené jakýmkoli způsobem. A rovněž tak jakékoli zpodobení sexuálních orgánů dítěte určené primárně k sexuálnímu ukojení.“⁴¹

Dětská pornografie rapidně vzrostla a to jen díky tomu, že žijeme v moderní a technicky vyspělé době, kdy se kdykoli a v podstatě kdekoli můžeme připojit na internet, kde nejvíce můžeme nalézt právě dětskou pornografii. Tyto stránky jsou volně dostupné a bohužel i hojně využívané, a tak není divu, že právě tohle nahrává lidem, kteří dětskou pornografii distribuují.

„Největším konzumentem pornografie je mládež, odhaduje se, že v jejich ruce skončí 75% všech vydaných pornomagazínů a videokazet.“⁴²

Teď je asi na místě, položit si otázku: Co tak láká mládež na pornografii? Podle mého názoru je pornografie pro mládež zajímavá tím, že jim nabízí něco nového, co neznají, ale chtějí znát, mládež se domnívá, že se možná i naučí něco nového, či že získá o sexu nové informace, na které se např. bojí zeptat doma

³⁹ VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce*. Praha : Grada Publishing, 2005, s. 75 – 76.

⁴⁰ Tamtéž, s. 27.

⁴¹ DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha : Grada Publishing, 2005, s. 208.

⁴² VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce*. Praha : Grada Publishing, 2005, s. 28.

rodičů. Prohlížení tzv. lechtivých obrázků je pro mládež možná zajímavá i tím, že získávají informace pro svůj budoucí sexuální život.

Obchodování s dětmi

„Jde o jakoukoli transakci, na jejímž základě je převedeno dítě jednou osobou nebo skupinou osob jiné osobě nebo skupině osob, a to za úplatu nebo za poskytnutí jiného plnění. Ve světě jsou jím nejvíce ohroženy děti žijící bez rodičů a rodinného zázemí.“⁴³

U nás se většinou obchoduje hlavně s dětmi a mladými ženami, které jsou buď rovnou unášeny, nebo je neznámí lidé zlákají na inzerát dobrého výděлку v zahraničí. Nicméně jakmile tito lidé překročí hranice České Republiky, tzv. obchodníci jim ihned vezmou pas a veškeré doklady, aby se nemohly vrátit do své rodné země. Následně po nich žádají, aby si na své doklady vydělaly a to většinou právě prostitucí či pornografií.

1.1.5 Sebevražda

„Sebevražedné jednání (z lat. suicidum = sebevražda) můžeme vymezit jako úmyslné usmrcení sama sebe na základě různých motivů“⁴⁴

Motivů k suicidálnímu jednání může být mnoho, většinou se jedná o únik ze zátěžové situace, kterou nemůže jedinec, čili dítě nebo mladiství, sám zvládnout.

Zátěžová situace může vzniknout např. v rodině (zneužívání, týrání alkoholismus v rodině), ve škole (neúspěšnost, špatné školní výsledky), ve vrstevnických vztazích (posměch, šikanování), v sociální situaci (nízký socioekonomický status, izolace) a v důsledku špatného zdravotního stavu (psychická onemocnění, deprese) aj.⁴⁵

⁴³ DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha : Grada Publishing, 2005, s. 208.

⁴⁴ FISCHER, S. *Sociální patologie. Propedeutika*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 38.

⁴⁵ Srov. KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J. *Sebevražedné chování*. Praha : Portál, 2003, s. 44.

V některých případech může být důvodem k sebevražednému jednání snaha na sebe z různých důvodů upozornit.

Sebevražda patří mezi poruchy pudu sebezáchovy, je to jakýsi vzkaz pro rodinu a blízké okolí dítěte. Sebevražda má za následek smrt, za to sebevražedný pokus je takový života ohrožující čin, s úmyslem zemřít, ale nikoli s tímto koncem. Už samotný pokus o sebevraždu je tzv. voláním o pomoc pro blízké a rodinu dítěte.

U sebevražedného pokusu se používají spíše tzv. měkké metody, do kterých patří užití medikamentů neboli léků, povrchové řezné rány či skok z malé výšky. Za to u sebevražedného jednání se užívají tzv. tvrdé metody, mezi něž lze zařadit střelné zbraně, utopení, oběšení či skok z velké výšky.⁴⁶

Fáze plánování sebevraždy:

- „Fáze symbolické úrovně suicidálních tendencí, charakteristická jedincem čelícím řadě specifických zátěží, uvažující o jejich řešení, přičemž sebevražda se začíná jevit jako jedna z možností.
- Fáze plánování, charakteristická akceptací sebevraždy jako nejvhodnějšího způsobu řešení problémů a uvažování o způsobu a podmínkách její realizace.
- Fáze realizace, tj. uskutečnění.“⁴⁷

Sebevražda se stala v dnešním světě velmi aktuálním a diskutovaným tématem, protože sebevražedných pokusů či přímo jednání zdánlivě přibývá, a to hlavně mezi mladými lidmi. A proč to tak je? Protože mladí lidé neumějí dostatečným způsobem řešit svoje problémy? Nebo protože jsou přecitlivělí a vše si moc berou k srdci? Nebo jen proto, že na sebe chtějí upoutat pozornost či vydírají člověka, pod záminkou vlastní sebevraždy? Já bych řekla, že od každého trochu a u každého člověka jde o něco jiného. Někdo může mít např. finanční problémy (zadlužování a nemožnost splácení) nebo citové problémy, které neumí jinak řešit,

⁴⁶ Srov. *Děti a jejich problémy II. Sborník studií*. Praha : Sdružení Linka bezpečí, 2007, s. 73.

⁴⁷ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 66.

než sebevraždou, aby unikl před, zdánlivě neřešitelným problémem. Někdo se pokusí o sebevraždu např. jen proto, aby na sebe upozornil, aby si ho druzí lidé či dokonce vlastní rodiče všimli a věnovali mu dostatečnou pozornost.

Ale tento způsob řešení jakýchkoli problémů je špatný, protože sám ten člověk si vůbec neuvědomuje, kolik smutku a utrpení může způsobit svým usmrcením ostatním lidem a hlavně svým příbuzným a rodičům, kteří ho od narození vychovávají a starají se o něho.

Sebepoškozování

„Sebepoškozování je termín, který je nejčastěji spojován s vědomím, záměrným, často opakovaným sebepoškozováním (sebezraňováním) bez vědomé suicidální motivace.“⁴⁸

Nejčastěji se jedná o řezná poranění kůže, např. zápěstí, předloktí, hřbetů rukou a škrábance. K sebepoškozování bývají používány ostré předměty, např. žiletka nebo sklo. Další formou sebezraňování je popálení, např. cigaretou nebo zapalovačem. Motivy pro sebepoškozování jsou různé, od pocitu vzteku na sebe samého, přes úlevu od napětí, až též k přání zemřít.⁴⁹

Největší problém představují sebevraždy či sebepoškozování mládeže. Právě oni se často dostávají do životních situací, se kterými si neví rady, neví, jak řešit určitý problém, a tak se mohou uchýlit až ke zkratkovitému jednání v podobě poškozování sebe sama či dokonce sáhnutí si na život. Mladí lidé se v tomto věku mění z dětí na dospělé jak po stránce fyzické, psychické, tak sexuální. Nejen rodiče, ale i okolí začíná na ně mít větší nároky a očekávání. Mladý člověk hledá svojí identitu, tápe v otázkách po smyslu života, a tak není divu, že se může uchýlit až k jednomu z nejhorších činů, což je pokus o sebevraždu či dokonce samotná sebevražda.

⁴⁸ KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J. *Sebevražedné chování*. Praha : Portál, 2003, s. 74.

⁴⁹ Srov. Tamtéž, s. 74.

1.1.6 Xenofobie a rasismus

„**Xenofobie** – pochází z obavy a strachu a z nich vyplývající nenávisti zpravidla vůči všemu co přichází z ciziny, nebo co má původ mimo vlastní sociální skupiny, vlastního kmene, národa a pod. Specifickým projevem xenofobie je rasismus. Znamená nepřátelský postoj až nenávist vůči příslušníkům jiné rasy, ale zpravidla i jiného etnika.“⁵⁰

„**Rasismus** lze definovat jako předsudek založený na sociálně významných fyzických rozdílech. Rasista je člověk, který je přesvědčen, že někteří jedinci jsou v důsledku takto definovaných rasových rozdílů nadřazení nebo méněcenní.“⁵¹

Rasismus pro mě znamená nesnášenlivost jedné rasy vůči druhé. Otázkou pro mě však zůstává, jak se tato nesnášenlivost projevuje. Zda si člověk myslí, či řekne, že nemá rád nějakou rasu či národ, do kontaktu s ní nepřichází, ani ji nevyhledává, je to „celkem“ v pořádku. Sice by možná měl nějaké výhrady, kdyby se přistěhovali vedle do bytu či do stejné ulice, ale určitě by je za to netrestal. Opačným a zato extrémním případem jsou u nás skupiny (myslím tím extrémistické skupiny), které proti přistěhovalcům či odlišným národům hlasitě protestují, vedou proti nim demonstrace či by si dokonce přáli jejich smrt nebo úplné vyhlazení. Takové extrémistické skupiny jsou např. neonacisté, hnutí skinhead, antisemitisté aj. Ale tyto lidé si asi neuvědomují, že jsme všichni jenom lidé z masa a kostí a všichni máme právo na život a rozhodování o svém vlastním životě a místě, kde tento život budeme trávit a hlavně žít.

„Celou skupinu společensky nežádoucích negativních jevů představuje lidská nesnášenlivost vůči všemu, co je cizí. Tato nesnášenlivost nejednou přerůstá do násilí vůči cizincům, vůči jinak smýšlejícím skupinám, případně vůči osobám s rozdílnou barvou pleti, jiného náboženství nebo původu.“⁵²

S tím vším souvisí hlavně předsudky, stereotypy a postoje. „Předsudky označujeme názory nebo postoje jedné skupiny vůči druhé.“⁵³ Předsudky jsou tedy

⁵⁰ ONDREJKOVIČ, P. et al. *Sociálna patológia*. 2. rozšř. vyd. Bratislava : VEDA, 2001, s. 194.

⁵¹ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha : Argo, 1999, s. 231.

⁵² ONDREJKOVIČ, P. et al. *Sociálna patológia*. 2. rozšř. vyd. Bratislava : VEDA, 2001, s. 269.

⁵³ GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha : Argo, 1999, s. 231.

předem vytvořené a převzaté. Mezi jejich znaky patří emocionalita a odolnost vůči změnám. Předsudky můžeme mít pozitivní i negativní. Právě ty negativní předsudky mohou být např. rasové a slouží k podpoře agrese.

„Stereotyp je pevný a těžko měnitelný, strnulý tvar (forma) a způsob chování, který se vždy opakuje. Často se používá ve významu zjednodušené, zkreslené představy, myšlenky, názoru, který si vytvářejí jednotlivci nebo skupiny o sobě, nebo o svých vlastnostech, ale i o jiných jednotlivcích, skupinách, vrstvách, národech, profesích, rasách a pod.“⁵⁴

Postoje jsou určité hodnotící vztahy, při nichž zaujímáme vůči někomu nebo něčemu hodnotící stanovisko. Postoje jsou produktem učení, a proto se mohou postupem času měnit. Významné postoje v životě člověka jsou stabilní, proto se obvykle nemění. Postoje máme centrální (naš vztah k významným objektům), periferní (vztah k méně významným objektům), neutrální (hodnotící objekt nás nezajímá) a extrémní (nejintenzivnější postoj, odolný vůči jakékoliv změně).

Nejvíce nebezpečný, a to nejen pro mládež, je extrémní postoj. Je vyjádřen slovy: jsem rozhodně pro/proti. Skupiny, vyjadřující extrémní postoj jsou značně nebezpečné, nejen pro lidi jiné rasy či národnosti, ale i pro ostatní, protože při svých demonstracích ohrožují všechny a všechno, co jim přijde do cesty.

1.2 Závislosti

Závislost – určitý vztah mezi dvěma věcmi, mezi člověkem a alkoholem, drogou, hracím automatem aj.

„K příznakům závislosti patří silná touha po droze, horší sebeovládání vůči droze, odvykací potíže, zvyšování dávek, zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů a pokračování v braní drog přes jasný důkaz škodlivých následků. Závislý člověk nemusí vykazovat všechny uvedené známky. Závislost se u dětí a dospívajících rozvíjí rychleji než v pozdějších letech.“⁵⁵

⁵⁴ ONDREJKOVIČ, P. et al. *Sociálna patológia*. 2. rozšíř. vyd. Bratislava : VEDA, 2001, s. 192.

⁵⁵ NEŠPOR, K. *Jak zůstat fit a předejít závislostem*. Praha : Portál, 1999, s. 108.

Závislost může být :

- a) **fyzická** – organismus látku přijímá, toleruje ji ve svém těle, daná látka se stala součástí organismu, ale při omezení množství či při úplném vysazení se dostaví abstinenční příznaky,
- b) **psychická** – myšlenky a potřeba látku užívat a vyvolat tak sobě příjemné pocity.⁵⁶

Abstinenční syndrom – období, kdy dojde k přerušení příjmu alkoholu, u závislého člověka se projeví křečemi, třesou, zvracením, průjmami atd.

Mezi znaky závislosti patří : *silná touha látku užívat*, člověk se ani přes důkaz zjevně škodlivých následků látky nedokáže vzdát, člověka to v podstatě nutí látku stále a ve větší míře užívat, *potíže v sebeovládání při užívání látky, tělesný odvykací stav*, tělo si časem na látku zvykne, a tak mnohdy ani není schopno fungovat bez příjmu této látky, vyžaduje její mnohdy každodenní přijetí, aby mohlo fungovat, samozřejmě přestat už je téměř nemožné a značně psychicky i fyzicky náročné a bolestivé, *tolerance k účinku látky a potřeba vyžadování vyšších dávek*, člověk postupně začne zanedbávat nejen sebe a svoje zájmy, ale i ostatní, svoji rodinu a přátele.⁵⁷

„Ke společenským rizikům všech návykových látek patří úrazy, otravy a dopravní nehody. Lidé se pod vlivem alkoholu a jiných návykových látek častěji stávají oběťmi trestných činů a častěji se trestných činů dopouštějí. Všechny návykové látky mohou vyvolat závislost, tedy zbavit člověka svobody.“⁵⁸

⁵⁶ Srov. FISCHER, S. *Sociální patologie. Propedeutika*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 52.

⁵⁷ Srov. NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál, 2000, s. 14.

⁵⁸ NEŠPOR, K. *Jak zůstat fit a předejít závislostem*. Praha : Portál, s. 12 – 13.

1.2.1 Kouření, nikotinismus

„Tabák obsahuje více než tisíc různých chemických sloučenin, z nichž právě nikotin má nejvýraznější psychoaktivní účinky. Působí změny nálad, redukuje stres a zvyšuje výkon jedince. Nejpopulárnějším způsobem intoxikace je kouření cigaret.“⁵⁹

V dnešní době kouří až polovina 12 – 18ti letých dětí. Proto by teď a tady bylo na místě prát se, proč, co je k tomu vede?

Mezi **hlavní faktory proč děti kouří patří: *chuť vyzkoušet si to***, popř. chuť na cigaretu, dále podle mého názoru *získávají ve skupině vrstevníků určitý sociální status*, zapálením cigarety a jejím kouřením se zbavují stresu a jak sami říkají jsou tzv. v pohodě, dále se kouřením zbavují nebo chcete-li *řeší nějaké své vnitřní problémy*, kouření jim také *dodává sebedůvěru a pocit, že někam patří* (např. do nějaké skupiny, party). To jsou podle mého názoru hlavní faktory, které ovlivňují dnešní mládež a jejich vztah k cigaretám a obecně ke kouření. Teď bych zde ráda uvedla, co kouření dětem dává a co jim to naopak bere.

Co jim kouření dává:

- uspokojí si tím chuťové buňky
- jak už bylo řečeno výše, pocit, že někam patří, do nějaké party – dává jim „kamarády“
- dodává sebevědomí

Co jim kouření bere:

- zdraví
- peníze
- důvěru rodičů (zjistí-li, že jejich dítě kouří)

„Tabákový kouř obsahuje množství škodlivin, najdou se v něm látky jako dehet, kysličník uhelnatý, formaldehyd, dokonce i arsenid nebo kyanid. Z velkého

⁵⁹ FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 105.

množství chemikálií v tabákovém kouři je ovšem návyková pouze jediná a to nikotin.⁶⁰

Kuřáci mají po konzumaci nikotinu prokazatelné problémy, a to u začátečníků představuje bledost, nevolnost, případně zvracení, bolesti hlavy až závratě a změna nálad. Mezi dlouhodobé problémy kouření patří kromě zhoubných nádorů a srdečních onemocnění také nemoci dýchacího systému, nemoci cév, poškození žaludku atd. Bez rizika onemocnění nejsou ani pasivní kuřáci, tedy ti, kdo se zdržují v zakouřených prostorách, i když sami nekouří. To se týká zvláště dětí, protože jejich odolnost je menší. Hrozí jim záněty dýchacích cest a astma.⁶¹

Odvykat kouření se dá jen velmi těžko. Člověk musí mít odhodlání a pevnou vůli, což mladí lidé většinou nemají. Co ale mají je tzv. parta kamarádů, která kouří někde před domem či školou, nebo na jiném veřejném místě a myslí si o sobě, jací jsou to borci, a že je přece žádná rakovina plic potkat nemůže. Možná si i připustí, že něco jako rakovina plic existuje, ale oni jsou přeci ještě mladí a podle jejich slov „na něco se přeci umřít musí“.

1.2.2 Alkoholismus

Alkoholismus – závislost na alkoholu.

Ted' bych zde ráda uvedla některé **motivy, proč člověk pije alkohol:**

Pít jako únik z reality – člověk se snaží uniknout nějakému konfliktu nebo problému ze svého života, s daným problémem si neví rady, a tak hledá útěchu v alkoholu, **pít jako cesta k sebedůvěře** – pitím člověk získává ztracenou sebedůvěru a schopnost více a lépe komunikovat s okolím, alkohol také povzbuzuje a přidává určitou atmosféru dané situaci, **pít z pocitu nespokojenosti** – člověk není spokojen s dosavadním životem, a tak hledá povzbuzení v alkoholu, **pít zlepšuje náladu** – po alkoholu je člověk komunikativnější, veselejší a cítí se

⁶⁰ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je rozpoznat, jak je zvládat* [online]. 5. revid. vyd. Praha : Sportpropag, 2003. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/adde03.doc>>, s. 33.

⁶¹ Srov. Tamtéž, s. 33.

být i bystřejší, opak je však pravdou, mnohdy je po alkoholu člověk spíše otupělý a ztrácí schopnost logicky a správně uvažovat, *pití odstraňuje zábrany* – a to nejen v komunikaci k opačnému pohlaví a *někteří jedinci jsou po alkoholu agresivnější*.

Mezi příznaky alkoholové závislosti řadíme: *touha po alkoholu v určitou denní hodinu* – člověk má chuť na alkohol v určitou hodinu každý den a musí se znovu napít, *pití o samotě* – člověk většinou nechce, aby se o jeho závislosti vědělo, a tak si raději alkohol nakoupí a pije o samotě doma, za zavřenými dveřmi, když přijde mezi lidi, kde je dostatek alkoholu, vezme si jen malé množství, ale tzv. dorazí se až doma, *výčitky svědomí po požití alkoholického nápoje* – v začátečních fázích má člověk ještě výčitky, že nadměrně pije, ale čím je závislost větší, tím se tyto výčitky zmenšují a smazávají, *potíže se spánkem* – mnohdy nemůže člověk s alkoholem ani bez alkoholu usnout, *absence ve škole nebo v zaměstnání* (pokud ovšem člověk nějaké má) – s přibývajícím závislostí člověka už jen zajímá alkohol a nic jiného, ráno nemůže vstát do práce či do školy, nic ho nebaví a jeho myšlenky se soustřeďují jen a jen na alkohol, tím pádem ztrácí své zaměstnání a dostávají se s tím spojené časté finanční potíže.

„Podle typu osobnosti a fáze životního cyklu se někdy rozlišuje:

- **závislost 1. typu**, která vzniká většinou po 25. roce života a jejími nositeli jsou lidé spíše pasivní, tiší, přátelští,
- **závislost 2. typu**, která vzniká obvykle před 25. rokem života a týká se lidí aktivních až agresivních, citově chladných.“⁶²

Fáze alkoholismu:

1. **počáteční fáze** – jedinec se seznamuje s alkoholem, pije, aby potlačil své psychické stavy či aby jen dosáhl dobré nálady,

⁶² DOČKAL, J. *Člověk a drogy*. Praha : Éthum, 2000, s. 65.

2. **varovná fáze** – jedinec se častěji přivádí do stavu opilosti, začíná alkohol kombinovat, pití začíná být pravidelné,
3. **rozhodná fáze** – v této fázi stále ještě roste tolerance, pití je pravidelné, častá opilost,
4. **závěrečná fáze** – prudké snížení tolerance, stačí málo, aby byl člověk v podnapilém stavu, nedá se žít s alkoholem ani bez něj, nutná léčba.⁶³

Pití alkoholu je u nás povoleno od 18 let, ale mnohé děti či mladiství mají s alkoholem zkušenosti již mnohem dříve. V podstatě to všechno začíná už u rodičů či kamarádů, kteří jim dají ochutnat alkohol, ať už na nějaké oslavě či nechají láhev s alkoholem bez dozoru a mladý člověk, jelikož je to tvor zvědavý, po ni sáhne, neodolá pokušení a napije se. Ale už první doušky mohou rozjet nebezpečnou závislost. Podle dostupných údajů je zřejmé, že již děti na základní škole mají zkušenost s alkoholem a své první „opití“ často zvládnou také na základní škole, a to ne za dozoru rodičů, ale za přítomnosti kamarádů, kteří je dokonce do pití alkoholu povzbuzují.

Ale jak je to tedy možné? Vždyť zákony České republiky přeci zakazují prodávat mladistvím do 18 let jakýkoliv alkohol. Ale právě firmy, které prodávají alkoholické nápoje často tento zákon porušují za účelem vlastního zisku a ani se nezajímají, komu a co vlastně prodávají. Takže podíl viny je určitě na obou stranách, jak v rodině, kde často dítě vidí své rodiče také pít alkohol, aniž by mu cokoli vysvětlili, tak i u prodejců alkoholických nápojů, kteří se nezajímají o to, jak starý je člověk, kterému nápoj prodají.

V příloze bych ráda ukázala, jak často a jaký druh alkoholu mladí lidé nejčastěji pijí (příloha V).

⁶³ Srov. FISCHER, S. *Sociální patologie. Propedeutika*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 58.

1.2.3 Užívání drog, toxikomanie

Toxikomanie – závislost na drogách, stav chronického působení drogy.

Droga – je to látka, která vstupuje do organismu a mění funkci nějakého orgánu.

„Droga je upravená surovina nerostného, rostlinného nebo živočišného původu, která je po vpravení do lidského organismu schopná vyvolat psychickou nebo fyzickou závislost.“⁶⁴

Mezi **příznaky závislosti** patří hlavně potřeba látku přijímat, tendence zvyšovat množství drogy, vznik psychické nebo fyzické závislosti, změna osobnosti, podivné chování, proměnlivé nálady, potřeba většího obnosu peněz, nedbalost v oblékání nebo v jiných návycích, náhlé opuštění dříve oblíbených činností, podrážděnost, nesoustředěnost, agresivita, sklon ke lhaní a krádežím, zarudlé oči, nos, skvrny na tváři, trhavé pohyby aj.

Návyk – není to potřeba drogy, ale touha po ní.

Narkomanie – užívání nějaké látky (látky, které mají tlumící účinky).

Většinou má sklon k tomu stát se závislým člověk s vnitřními konflikty, a droga je způsob, jak se s tímto konfliktem vyrovnávají. Lidé, kteří prožívají kruté bolesti, lidé, kteří jsou unaveni a vyčerpaní, zvědaví lidé a lidé toužící po nových zážitcích. Také existují určité faktory, a to hlavně biologické, psychologické, sociální a spirituální, které značně přispívají ke vzniku závislosti (tyto faktory jsou uvedeny v příloze VI).

Při braní drog „dochází k odstranění únavy, k prožitku zvýšené psychické a fyzické výkonnosti, ke zrychlení představ a euforizace. Tyto drogy uvolňují i zábrany, introverti získávají sebedůvěru a šarm. Značným rizikem je však disproporce mezi uvedenými prožitky a realitou.“⁶⁵

⁶⁴ ONDREJKOVIČ, P. et al. *Sociálna patológia*. 2. rozšíř. vyd. Bratislava : VEDA, 2001, s. 165.

⁶⁵ NĚMEC, J., BODLÁKOVÁ, I. *Prevence zneužívání návykových látek*. Praha : POLY, 1996, s. 20.

Drogy jsou v současném světě celospolečenským problémem, neboť stále stoupá počet uživatelů těchto látek. Návykové látky se staly v dnešní době snadno dostupné, a tak není divu, že konzumentů stále přibývá. O tom, ale až dále, teď bych se spíše chtěla zaměřit na negativní vlivy návykových látek pro mládež.

Negativní vliv drog proniká do stále nižších věkových skupin, ohrožuje děti již na základních školách a výrazně proniká i do životního stylu středoškolské a vysokoškolské mládeže. Jak už ale většina z nás ví, zneužívání drog rozvrací mezilidské vztahy, ničí mnohé rodiny a přátelství, závislí na drogách přestávají chodit do školy či do zaměstnání a opatřují si své prostředky na nákup látky jiným, často nezákonným, způsobem, tudíž i v důsledku zneužívání drog stoupá kriminalita, trestných činů přibývá, ilegální obchod s drogami zaznamenává značné zisky, přičemž stále stoupá počet zákazníků. Jsou tady také značná zdravotní rizika spojená s užíváním drog, tito lidé jsou ohroženi nejen přímým působením návykových látek, ale i přenosem HIV a hepatitidy.⁶⁶

V dnešní době je problém jménem droga velmi aktuální, protože již malé děti na základní škole se s tímto setkávají. Ať už přímo ve škole (je jim nabízena droga přímo od spolužáků, většinou od starších spolužáků) nebo před školou (dealeři, kteří jim nabízejí své zboží tak, aby je nalákali a připravili si tak své budoucí zákazníky) či přímo na ulici (to dokazuje příloha VII).

Dělení drog:

- **měkké (lehké) drogy** - např. tabák, alkohol
- **tvrdé (těžké) drogy** - např. pervitin, kokain, heroin, LSD

Pan Nešpor ve své knize *Návykové chování a závislost* popisuje specifika působení návykových látek u dětí a dospívajících. Závislost na návykových látkách se vytváří podstatně rychleji, je zde také větší riziko vzniku různých otrav, např. s předávkování, mladý člověk se pod vlivem návykové látky může chovat

⁶⁶ Srov. NĚMEC, J., BODLÁKOVÁ, I. *Prevence zneužívání návykových látek*. Praha : POLY, 1996, s. 70 – 71.

značně nebezpečně až delikventně, může také vlivem drog zaostávat ve vývoji, má tendenci vyzkoušet a zneužívat větší okruh návykových látek, nezůstávat jen u jedné, ale vyzkoušet jich co nejvíce a někdy i současně, snaží se tzv. experimentovat s návykovými látkami, v neposlední řadě je léčení dětí a dospívajících těžké a mnohdy se i po vyléčení ke své závislosti vrací (tzv. recidiva).⁶⁷

Stejný autor popisuje i činitele zvyšující riziko alkoholu a drog u dětí a činitele toto riziko snižující (příloha VIII), mezi něž patří hlavně činitele týkající se dítěte nebo dospívajícího, týkající se rodiny, školy, vrstevníků a společnosti, tzn. popisuje činitele, kteří mají na dítě při vzniku závislosti značný vliv.

Mladí lidé berou návykové látky hlavně proto, že se nudí, nemají nic na práci, a tak chtějí vyzkoušet něco nového, co by jim přineslo dostatek vzrušení a dobrodružství, dále hlavní příčinou může být touha po splnění svých snů, tedy únik z reality do světa fantazie, nebo ze strany rodičů či kamarádů nedostatek projevované pozornosti a lásky a v neposlední řadě může být příčinou toxikomanie nevhodné sociální prostředí jak v rodině, tak i ve volném čase.

Tyto problémy mají hlavně žáci a mladí lidé, kteří se systematicky nevěnují žádné zájmové činnosti, a proto existují tzv. pedagogové volného času, kteří mají za úkol poznat tyto mladé lidi a nabídnout jim takovou zájmovou aktivitu, která je zaujme a bude je bavit (a smysluplně tak naplní svůj volný čas).

Mezi důsledky zneužívání drog nejčastěji řadíme nejrůznější poškození orgánů, změna osobnosti, psychopatické stavy, organické poškození centrální nervové soustavy, defekt intelektových funkcí atd.

„Některé děti se uchylují k drogám, přestože se jim ze strany rodičů dostalo toho nejlepšího vedení i příkladu, jaké jsou jen lidsky myslitelné. Jiné povzbudilo k užívání drog, kouření nebo požívání alkoholu naopak to, co viděli kolem sebe.

⁶⁷ Srov. NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál, 2000, s. 54.

Zde jistě nelze pominout ani nezanedbatelnou úlohu médií, která požívání alkoholu a kouření zpodobňují jako něco fascinujícího a velice kultivovaného. Tlaky na mladé lidi jsou prostě enormní.⁶⁸

1.2.4 Gamblerství

Gamblerství – závislost na hracích automatech, hazardních hrách, patologické hráčství. Mezi hazardní hry patří např. automaty, kasina, karetní hry, hry v kostky, sportovní sázky, atd.

„Patologické hráčství - porucha spočívá v častých opakovaných epizodách hráčství, které převládají na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. Lidé trpící touto poruchou mohou riskovat ztrátu svého zaměstnání, to, že se velmi zadluží, budou lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů.“⁶⁹

Denní program patologického hráče se skládá většinou ze snažení získat značný finanční obnos, který by hned mohli použít ke svým sázkám, pro větší upřesnění příkládám ukázkový denní program patologického hráče (příloha IX).

Vyzkoušet si alespoň jednou za život hrací automaty, to láká snad každé dítě, nebezpečím však zůstává, aby se z této zkoušky nestala závislost. Mnohé hráče na hazardních hrách láká především výhra většího obnosu peněz bez námahy a z počátku i s malým množstvím peněz. Postupem času se však z člověka stane gambler, který má nutkání sázek nebo hrát na automatech pořád, aniž by ho cokoliv zastavilo, např. nedostatek peněz či výčitky svědomí. A tak tito lidé mohou sklouznout až k půjčování si peněz, které nemohou splatit, nebo hůře až ke krádežím. Proto bychom měli včas varovat děti a mladé lidi před tímto

⁶⁸ ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha : Portál, 1995, s. 99.

⁶⁹ NEŠPOR, K. Patologické hráčství. In *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha : Portál, 2000, s. 30.

nebezpečím. Také bychom měli vědět, kam děti chodí, kde a s kým se pohybují a hlavně jak tráví svůj volný čas.

Hazardní hra – hra o peníze.

V knize Karla Nešpora – Jak poznat a překonat problém s hazardní hrou jsou velice výstižně popsány jak hazardní hry, kterých se patologický hráč může účastnit, tak i fáze neboli stupně závislosti.

Co lze tedy považovat za hazardní hru:

Hazardní a nehazardní automaty – automaty máme buď zábavné nebo výherní, u zábavných automatů neexistuje možnost výhry, dotyčný si vlastně kupuje jenom čas, který u hry může prosedět, za to výherní automaty, tam jde o to, dostat z člověka co nejvíce peněz, automat nabízí výhru, ta je však mnohdy nedosažitelná.

Kasina – jsou to vlastně velké herny obzvláště pro bohatší vrstvu obyvatel, peníze se zde dají prohrát v mnoha hazardních hrách, např. ruleta, karty aj.

Sportovní sázky – člověk sází např. na koně, kdo zvítězí, na sportovní utkání atd., sportovní sázky jsou u nás velmi oblíbené, protože zde člověk může vsadit jak menší, tak větší částku (tudíž jsou dostupné všem) a pravděpodobnost výhry nezáleží na automatu, ale na samotných účastnících zápasu či utkání.

Karetní hry – ne každá karetní hra musí být zákonitě hazardní, už děti ve školce či ve škole se učí hrát např. prší, rychlíka, přebíjenou atd., k hazardním karetním hrám dochází převážně v hospodách, restauracích a jiných podobných zařízeních, kde je dostatek alkoholu, který odbourává zábrany.

Hra v kostky – starobylá forma hazardu, dnes se odehrává převážně v hernách a kasínech.

Skořápkáři a ostatní – pouliční lidé, kteří se soustředí převážně na klam.

Další hazardní hry mohou být u nás např. Sportka, Bingo, stírací losy aj.⁷⁰

⁷⁰ Srov. NEŠPOR, K. *Jak poznat a překonat problém s hazardní hrou*. Praha : Sportpropag, 1999, s. 10 – 11.

Fáze sázek, závislosti:

- 1) **fáze výher** – fantazie o velké výhře, někdy může i výhra přijít, tím se ale jen urychluje závislost a potřeba výhru zopakovat, zvyšování sázek, hra probíhá častěji,
- 2) **fáze prohrávání** – snaží se získat zpátky prohrané peníze, půjčuje si peníze, upadá do dluhů, nastávají problémy v rodině, trestná činnost, krádeže,
- 3) **fáze úplné závislosti, zoufalství** – stále hraje a prohrává, může se dopustit i závažnějších trestných činů, končí za ně většinou ve výkonu trestu, člověk se lituje, propadá depresi a beznaději, v této fázi může člověk uvažovat i o sebevraždě.⁷¹

Chce-li někdo zjistit, zda je on sám nebo jeho blízký či známý závislý na hracích automatech či obecně na hazardních hrách, může se podívat do mnou přiloženého dotazníku na patologické hráčství organizace Gamblers Anonymous (příloha X).

1.2.5 Závislost na PC či TV

Co je to **počítač** ví v dnešní době asi každé malé dítě. V dnešním světě, kdy je přístup k internetu velmi jednoduchý, počítač už vlastní většina domácností a škol. Ale že existují i určitá rizika nadměrného věnování se počítačům, které mohou přejít až k závislosti, ví už málokdo. Proto bych zde nejprve ráda uvedla některá rizika spojená s vysedáváním u počítače.

Umět pracovat s počítačem je jistě užitečné, ale v životě je třeba umět i jiné věci, např. umět ovládat některé sociální dovednosti, které se určitě vysedáváním u počítače a při virtuální realitě nenaučíme. K těmto dovednostem patří např. umění jednat s lidmi, umět se do nich vcítit, porozumět mezilidským vztahům, zdravě se prosazovat, dorozumět se a spolupracovat.

⁷¹ Srov. NEŠPOR, K. *Jak poznat a překonat problém s hazardní hrou*. Praha : Sportpropag, 1999, s. 12.

Dalším problémem počítačových her je násilí. Je dokázáno, že násilí v televizi a formou počítačových her přispívá k růstu zločinnosti. Chovat se jako postava z nějaké počítačové hry nebo z divokého filmu prostě nejde (ale o tom jsem se zmiňovala již výše).

Problém je také v tom, že rodiče nemají na své děti dostatek času, a tak ani neví, co vlastně děti ve svém volném čase dělají, kde si hrají, nebo kde celkově tráví svůj volný čas a mnohdy se o to ani nezajímají. Proto bychom o tom měli s dětmi hovořit, např. jak si mají vybírat televizní pořady, co se jim nejvíce líbí a hlavně proč se jim to líbí, co je nejvíce zajímavá na počítači, a jestli na něm dělají také něco jiného než „paří“ počítačové hry.

Pohybový systém dětí a mládeže se vyvíjí. Mohou nastat problémy po nadměrném a nesprávném sezení. A také nedostatek tělesného pohybu a sociálního kontaktu (problémy jak zdravotní, tak sociální). Při dlouhodobějším koukání do počítače se samozřejmě také zhoršuje zrak.

Závislost na počítači se může projevit např. závislostí na e-mailové nebo tzv. chatové komunikaci, na online nakupování, online hrách či dokonce pornografii nebo na počítačových hrách.

U dětí a mládeže, která se nadměrně věnuje práci s počítačem nebo počítačovým hram, nelze hovořit o závislosti v lékařském slova smyslu (jako je např. závislost na alkoholu nebo drogách), ale závislost to víceméně je, i když si ji člověk nepřipouští. Člověk vysedává u počítače i tehdy, jestliže si tím působí zdravotní nebo jiné problémy, zanedbává kvůli tomu jiné důležité hodnoty, zájmy a povinnosti a má tendenci zvyšovat čas strávený u počítače.

„Na základě průzkumu televizního vysílání v sousedním Rakousku se zjistilo, že dítě do 12 let života vidí v TV přiměřeně 10 000 vražd a je svědkem přibližně 100 000 násilných trestných činů.“⁷²

Televize, fenomén dnešní doby, myšleno tím sledování televize, videa, DVD. Je dokázáno, že děti sledují více televizi ve všední den (přes týden) než o víkendu.

⁷² KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárním prevencie negativních vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007, s. 92.

A to většinou 2 – 3 hodiny denně (příloha XI). Děti a mládež preferují ve svém volném čase sledování televize a to také řadí mezi své nejoblíbenější činnosti.

Nejvíce společného času stráví děti s rodiči u televize, mnohem více než třeba povídáním si, společnými procházkami, výlety do přírody, vzděláváním či setkáním s přáteli.

Podle výzkumu (příloha XII) se nejčastěji v televizi sledují: komedie, televizní zpravodajství, akční filmy (s násilím, vraždami) a dobrodružné filmy.

Nejvíce volného času mají děti a mládež, a proto právě u nich by se mělo dbát na smysluplné trávení volného času (v tomto věku jsou také mnohem náchylnější k různým závislostem).

Vedle rodiny a školy se televize (v dnešní době i počítač) stala jedním z neúčinnějších socializačních činitelů. Vliv televizního vysílání se promítá do osobnosti jedince a do všech jeho společenských rolí. Tato míra je však individuální.

Proč se vůbec vysílají filmy s násilím, zabíjením atd., i když je dokázáno, že působí negativně na děti a mládež? Argumentem tvůrců televizního vysílání je to, že každý člověk má právo na svobodnou volbu, jak televizního kanálu, tak filmu. Jakou má však jedinec volbu, když na všech programech jde to samé? Jedině nedívat se na televizi vůbec a vyplnit svůj volný čas daleko smysluplnějšími aktivitami.

2 Prevence

„Pojem prevence přišel z medicíny. Prastaré medicínské pravidlo říká, že je lépe nemoci předcházet, než ji léčit.“⁷³

„Prevence je předcházení, ochrana, působení proti nějakému jevu. Vychází z předjímání a předpokladu vývoje tohoto jevu v závislosti na vnitřních i vnějších podmínkách. Snaží se zabránit jeho vzniku, pokračování, šíření, opakování, odstranit nebo zmírnit následky.“⁷⁴

Prevence je v podstatě soubor určitých opatření zaměřující se na předcházení daných problémů, tedy i předcházení sociálně patologických jevů.⁷⁵

Existují tři stupně prevence, a to:

- **primární** – jde o to, aby člověk nepřišel s daným jevem vůbec do kontaktu, předcházení samotného vyzkoušení dané látky,
- **sekundární** – člověk už se s daným jevem do kontaktu dostal nebo je tímto jevem ohrožen, v této prevenci tedy zmírňujeme důsledky, které mohou nastat a zabraňujeme dalšímu šíření a rozvoji násilného jevu či závislosti, mladý člověk už látku vyzkoušel a v této prevenci jde o to, předcházet vzniku závislosti na této látce,
- **terciální** – zde dbáme na to, abychom odstranili veškeré důsledky, které daný jev přinesl a později nedocházelo k recidivě neboli k opakování násilného jevu či závislosti.⁷⁶

2.1 Primární prevence

„Primární prevencí jsou taková opatření, která mají zabránit vzniku onemocnění. Je třeba vyloučit působení škodlivých činitelů, když je člověk ještě docela zdrav.“⁷⁷

⁷³ MATĚJČEK, Z. Úloha a možnosti učitele v prevenci rizikového chování mladistvých. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*. Praha : Free Teens Press, 2002, s. 91.

⁷⁴ DOČKAL, J. *Člověk a drogy*. Praha : Éthum, 2000, s. 43.

⁷⁵ Srov. KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primární prevence negativních vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007, s. 32 - 33.

⁷⁶ Srov. DOČKAL, J. *Člověk a drogy*. Praha : Éthum, 2000, s. 43.

U sociálně patologických jevů je to podobné, jde o to, abychom samotnému jevu dostatečně předcházeli, věděli o riziku a škodlivosti dané látky nebo daného jevu.

Mezi formy primární prevence patří různé besedy, přednášky, video či audio nahrávky atd.

Tyto formy primární prevence by se měli uskutečňovat hlavně ve škole a v rodinném prostředí. První zmínky o škodlivosti sociálně patologických jevů jako je kouření, alkohol, drogová závislost či šikanování by měli děti znát od rodičů a v neposlední řadě od školy a jejich učitelů.

Primární prevence v rodině, obecné zásady:

„Jaký styl výchovy dítěte je nejlepší? Podle zahraničních zkušeností je to vřelý a laskavý, ale zároveň alespoň středně omezující styl. Dítě se v takové rodině cítí přijímáno a respektováno, ale zároveň jasně ví, kde jsou hranice toho, co ještě smí.“⁷⁸

Následují některá další doporučení (ty popisuje pan Nešpor, Csémy a paní Pernicová):

- **Získat důvěru dítěte a umět mu naslouchat.** Když chce člověk vychovávat dítě, musí mu v první řadě umět naslouchat, tzn. vyslechnout ho za každé situace a patřičným způsobem mu umět poradit či ho nasměrovat, dále mu plně důvěřovat, že bude jednat správně, podle svého nejlepšího úsudku a uvažování.
- **Dokázat s dítětem o alkoholu a drogách otevřeně hovořit,** když je k tomu vhodná příležitost. Dítě by vždy mělo dostat odborné informace o návykových látkách (a nejen o nich) nejen ve škole při různých besedách, ale také v rodině. To samozřejmě předpokládá, že si dospělý opatří dostatečně spolehlivé

⁷⁷ MATĚJČEK, Z. Úloha a možnosti učitele v prevenci rizikového chování mladistvých. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*. Praha : Free Teens Press, 2002, s. 91.

⁷⁸ NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Základy efektivní primární prevence* [online]. Praha : Sportpropag, 1999. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/meto1.doc>>, s. 18.

informace.

- ***Důležité je také předcházet nudě***, tzn. najít dítěti takový zájem a aktivitu, která ho bude bavit, bude ji dělat s láskou a nadšením. Také není od věci trávit volný čas společně, celá rodina.
- ***Jasná a prosazovaná pravidla v rodině*** pomáhají problémům s návykovými látkami předcházet. Děti či mládež by měly znát určité hranice odpovědnosti a pravidla, která jsou v rodině pevně zakotvena. Rodiče by tím pádem měli tyto pravidla také dodržovat a případné porušení dát najevo (nemyslím tím bití dítěte či zakazovat mu jeho volnočasové aktivity).
- ***Rodič by měl jít svému dítěti příkladem***. Některé hodnoty předávané rodiči mohou být v prevenci velmi prospěšné. Každý rodič by se měl chovat tak, aby byl pro své dítě tím největším vzorem a nedělat nic, co nechce, aby dělalo jeho dítě.
- ***Chránit dítě před nevhodnou společností***. Sem patří řada činností. Mimo jiné i dovednosti odmítání. Dítě by se mělo naučit říkat „ne“ neboli odmítat věci, které ono samo nechce.
- ***Chránit a posilovat sebevědomí dítěte***. Každý rodič by své dítě měl více chválit a posilovat tak jeho sebevědomí, než ho kritizovat a říkat, že je neschopné.
- ***Spolupracovat*** v rámci vlastní rodiny, spolupracovat s dalšími rodiči vrstevníků i se školou a jinými dospělými.⁷⁹

Samotní rodiče jdou přeci dětem největším příkladem, a tak není divu, že když např. některý z rodičů doma kouří, dítě toto také bude chtít zkusit a v nemalém případě bude také sám kouřit. V tomto případě snad ani nepomůže snaha rodiče vysvětlit dítěti, že kouření je škodlivé, když sám ve volném čase kouří. Čili rodiče jako vzor by měli jít svým dětem příkladem a nečinit to, co oni sami po nich nechtějí.

⁷⁹ NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Základy efektivní primární prevence* [online]. Praha : Sportpropag, 1999. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/meto1.doc>>, s. 18 – 19.

Jak už bylo řečeno výše, také je velmi důležité u dětí a mládeže předcházet nudě. Jak tedy můžeme nudě předcházet?

„Jedním z důvodů, proč mladý člověk může sáhnout po alkoholu nebo po droze, je nuda a lenivá zvědavost. Dítě, které není vázáno k rodině nebo ke zdravé skupině lidí mimo ni, je více ohroženo.“⁸⁰

Co bychom tedy měli dělat, aby se dítě nenudilo?

- ***Můžeme posílit vazbu dítěte na rodinu.*** Dítě více zapojit např. do péče o domácnost nebo do práce na zahradě či kutilství, nebo můžeme s dítětem trávit více volného času a zapojit se společně s ním do nějaké sportovní aktivity.
- ***Můžeme vést dítě ke kvalitním zálibám mimo rodinu.*** Např. můžeme dítě přihlásit do nějakého zájmového kroužku (samozřejmě s jeho svolením), ale musíme dávat pozor, aby tato aktivity dítě zaujmula a hlavně aby ho bavila. Nikdy mu nic nenutit!
- Děti a dospívající mívají mnoho energie, s níž si často nevědí rady. Proto jsou pro ně tak vhodné různé ***sporty, tělesná a duševní práce.***⁸¹

Škola jako jedna z nejdůležitějších výchovných prostředí má už samotnou primární prevenci v popisu práce. Má děti připravit na rizika spojená se sociálně patologickými jevy, na jejich příčiny i důsledky. Právě škola k tomu nejvíce používá různé besedy a přednášky s odborníky na daná témata.

⁸⁰ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je rozpoznat, jak je zvládat* [online]. 5. revid. vyd. Praha : Sportpropag, 2003. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/adde03.doc>>, s. 15.

⁸¹ Srov. Tamtéž, s. 15.

2.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence – „včasné rozpoznání (příp. i vyhledání) sociálních a zdravotních problémů, které již vznikly a jejich odborná náprava (léčba), zamezení rozšiřování negativního zdravotního či sociálního jevu.“⁸²

„Sekundární prevence je zaměřená na rizikové jednotlivce a skupiny, kde je možné zařadit prevenci delikvence zaměřenou na děti ze socioekonomicky znevýhodněných skupin. Sekundární prevence je zacílená na ohrožené skupiny obyvatelstva, rizikové skupiny či jednotlivce, u kterých se předpokládá, že je dostane do situace, kdy jeho činnost bude klasifikovaná jako sociálně-patologická. Vykonávání sekundární prevence je v kompetenci psychologických, zdravotnických, sociálních a edukačních zařízení jako poradní, linky důvěry apod.“⁸³

Já se nejvíce ztotožňuji s touto poslední definicí sekundární prevence od pana Kunáka, protože si myslím, že sekundární prevence je zaměřena především na děti a mladé lidi, kteří pocházejí ze sociálně znevýhodněných rodin či ohrožených skupin obyvatelstva. Sekundární prevence je podle mého názoru také to, když už daný problém u člověka vznikl (např. člověk již danou látku vyzkoušel nebo byl agresivní či se dopustil delikventního činu aj.) a je na daných institucích, (např. pedagogicko-psychologická poradna, linky důvěry, ale i salesiánské středisko) aby tento problém spolu s mladistvým úspěšně vyřešili.

Ještě pro upřesnění a lepší porozumění zde vysvětlím, co je myšleno pod pojmem socioekonomicky znevýhodněné skupiny. Jsou to např. rodiny, kde hraje hlavní roli alkohol, cigarety a jiné drogy, dále rozvedení či nezaměstnaní rodiče, rodiče, kteří mají problémy se zákonem, nebo dítě vyrůstá v nepodmětném či sociálně chudém prostředí atd.⁸⁴

⁸² KOHOUTEK, R. *ABZ slovník cizích slov* [online]. ©2005-2006, [cit. 2008-11-20]. Dostupné na: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/sekundarni-prevence>.

⁸³ KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárním prevencie negativných vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007, s. 35.

⁸⁴ Srov. Tamtéž, s. 35.

Sekundární prevence je tedy vyhledávání daného problému a předcházení toho, aby se tento jev dále nešířil a neničil tak zdraví či osobnost mladého člověka.

Jaké činnosti či jaká střediska se specializují na sekundární prevenci?

Podle pana Matouška a paní Kroftové (kniha *Mládež a delikvence*) jsou to hlavně střediska výchovné péče pro děti a mládež a nízkoprahové kontaktní centra, kde se uskutečňují činnosti jako je terénní sociální práce, programy v přírodě, dobrovolnická pomoc jako je např. program PětP, projekt LATA nebo jsou to resocializační programy pro děti a mládež.⁸⁵

Principy a preventivní programy se rozdělují zpravidla do pěti skupin, a to:

- 1) **Předškolní programy pro děti** – jejich úkolem je hlavně připravit děti na povinnou školní docházku, na cílené vzdělávání, osvojování si vědomostí a dovedností, záměrné získávání pozornosti a schopnosti soustředit se.
- 2) **Programy určené rodičům** – jde hlavně o programy poradenských a terapeutických služeb poskytované rodičům tzv. rizikových dětí.
- 3) **Programy vázané na školu** – výchovné a vzdělávací programy + preventivní projekty, které se snaží předejít nebo alespoň minimalizovat sociálně patologické jevy.
- 4) **Vrstevnické programy** – organizují se ve školách, ale mohou je organizovat i spolky dětí a mládeže a některé organizace pracující přímo s rizikovou mládeží.
- 5) **Komunitní programy** – jsou to hlavně programy organizované v místě, v malém regionu, komunita = sousedství, jsou to také programy nabízející skupinám rizikové mládeže smysluplné trávení volného času.⁸⁶

Také v oblasti sekundární prevence mají své nezastupitelné místo linky důvěry, kam dítě může kdykoli chce a bezplatně zavolat či napsat e-mail a svěřit se

⁸⁵ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003, s. 198 - 210.

⁸⁶ Srov. Tamtéž, s. 268 – 284.

patříčnému kvalifikovanému odborníkovi se svým problémem. Na tyto linky volají nebo píší většinou děti a mladiství, kteří potřebují nějakým způsobem poradit, neví jak dál, mnohdy i přemýšlejí o sebevraždě či útěku z domova. Jediné co potřebují je, aby je někdo vyslechl, a případně jim poradil, jak mají dál jednat nebo postupovat. Na tyto linky ale nevolají jen mladí lidé, ale také rodiče, kteří mají problémy se svými dětmi, všimli si, že s nimi není něco v pořádku a chtějí jim určitým způsobem pomoci, ale neví jak. Linky důvěry jsou pro většinu volajících poslední možná šance, kam se obrátit o radu a pomoc.

2.3 Terciální prevence

Tato prevence se zaměřuje na následky, které již vznikly např. při závislosti či u násilného jevu. Jde v podstatě o to, odstranit (tzv. vyléčit) daného člověka a zabránit tomu, aby se závislost či násilný jev v budoucnu opakoval.

Podle pana Nešpora a pana Csémyho se toto léčení provádí většinou v ordinacích nebo jiných specializovaných zařízeních pro léčbu závislostí, ve specializovaných zařízeních pro děti a mladistvé, v tzv. nízkoprahových a dalších zařízeních určených výlučně pro závislé na nealkoholových drogách, v ambulanci dětské a dorostové psychiatrie, poskytující péči dětem a mládeži do 18 let, v zařízeních telefonické pomoci a centrech krizové intervence, na městských úřadech, kde na sociálním odboru působí kurátoři pro mládež, v lůžkových zdravotnických zařízeních pro děti včetně psychiatrických léčeben, na protialkoholních a protitoxikomanických odděleních, na terapeutických komunitách pro dlouhodobé léčení aj..⁸⁷

Tyto zařízení poskytují pomoc dětem i dospělým. Mají zkušenosti s problematikou alkoholu, drog a jiných závislostí. Mladý člověk do těchto center přichází, protože se vyléčit chce, popř. z donucení či uložení soudem. V těchto zařízeních pracují kvalifikovaní odborníci, kteří umějí poradit a nasměrovat člověka tou správnou cestou tak, aby se člověk kompletně vyléčil a zbavil svých

⁸⁷ Srov. NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je rozpoznat, jak je zvládat* [online]. 5. revid. vyd. Praha : Sportpropag, 2003. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/adde03.doc>>, s. 45 – 46.

dosavadních špatných návyků a předešel případné recidivě.

Formy léčby:

1. Jednorázová porada, krátkodobá léčba

„I taková jednoduchá forma pomoci může být vysoce účinná, je-li poskytnuta včas. Důležité bývá pracovat nejen s pacienty, ale i s jedním nebo lépe s oběma rodiči.“⁸⁸ Nejlepší řešení je, když problém rodiče podchytí hned v začátečním stádiu, kdy se závislost či agresivita v postatě ještě pořádně nerozvinula a zajdou s dítětem k příslušnému odborníkovi, který jim poskytne patřičné rady a odbornou pomoc.

2. Ambulantní léčba

„Její výhodou je, že dítě nebo dospívající zůstává ve svém přirozeném prostředí, může dál chodit do školy nebo do učení. To může být ale i někdy nevýhoda, zejména jsou-li vztahy v rodině napjaté nad únosnou mez. Nebezpečím při ambulantní léčbě je také silná vazba na partu, od které se nedaří odpoutat. Spolupráce s rodinou je při ambulantní léčbě opět velmi důležitá.“⁸⁹ Dítě zůstává v prostředí své rodiny a svých přátel, ale pravidelně dochází na vyšetření či léčbu. Ambulantní léčba může mít úspěch jen tehdy, chce-li se mladý člověk opravdu uzdravit a má-li doma, v rodině, patřičné zázemí a podporu.

3. Ústavní léčba

„Její výhodou je možnost nepřetržité odborné péče, což je potřebné zejména u těžších tělesných nebo duševních komplikací. Další výhodou je radikální změna prostředí, jestliže bylo dítě ve vleku party. Ústavní léčba má i své nevýhody. Je náročná finančně.“⁹⁰ Ústavní léčba představuje to, že mladý člověk se odtrhne z prostředí, kde jeho problémy začaly a trvaly, do prostředí, kde chtějí zjednat nápravu. Tato forma léčby má jakkoli dlouhé trvání od několika dní až po několik měsíců. Záleží jen na pacientovi či klientovi, jak dlouho a řádně se bude léčit.

⁸⁸ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je rozpoznat, jak je zvládat* [online]. 5. revid. vyd. Praha : Sportpropag, 2003. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/adde03.doc>>, s. 47.

⁸⁹ Tamtéž, s. 47.

⁹⁰ Tamtéž, s. 47.

Ústavní léčba může mít různou formu, od krátkodobého pobytu, přes středně dlouhou dobu léčby, až po dlouhodobý program, který může trvat rok i déle.⁹¹

2.4 Prevence podle věku

- U velmi malých dětí do 3 let je důležité přiměřeně uspokojovat potřeby dítěte, hlavně citovou potřebu a potřebu bezpečí. To jsou dvě nejdůležitější potřeby, které dítě v tomto věku má, jakékoli strádání znamená větší riziko vzniku závislosti či větší míra agresivity.
- Již v předškolním věku, zhruba od 3 do 6 let, je správné dítěti vštěpovat, že zdraví je důležitá hodnota, kterou je třeba chránit a podporovat. Dítě by mělo vědět, jak správně pečovat o svoje zdraví, a také co mu naopak škodí.
- Ve věku od 7 do 12 či 13 let je třeba pokračovat ve zdůrazňování zdraví jako zásadní životní hodnoty, ale už by také měla začít cílená primární prevence základních sociálně patologických jevů. Dítě by v tomto věku mělo znát, co je škodlivé a proč, příčiny i následky vybraných sociálně patologických jevů. O tomto by se mělo dítě dozvědět hlavně doma od rodičů a ve škole při různých přednáškách a besedách.
- Následující období od 13 let je náročné, děti chtějí experimentovat a vyzkoušet si „nezkoušené“ neboli „zakázané“. Na významu nabývá skupina vrstevníků, kde se dítě vyskytuje nejvíce, a tak mnohdy záleží právě na tom, jakou skupinu (partu) si člověk vybere a zda je těmito lidmi ovlivnitelný. Mladý člověk většinou v tomto věku už neposlouchá rodiče a jejich cílené rady, ale chce vše vyzkoušet tzv. na vlastní kůži, testuje hranice svých možností. Proto prevence jak primární, tak sekundární je v této věkové kategorii nejpodstatnější. Určitě ale záleží také na tom, co člověk už o sociálně patologických jevech ví a také

⁹¹ Srov. NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je rozpoznat, jak je zvládat* [online]. 5. revid. vyd. Praha : Sportpropag, 2003. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/adde03.doc>>, s. 47.

hraje velkou roli jaké má doma mladý člověk rodinné zázemí.⁹²

Právě proto je poslední zde popisující období rizikové. Mladý člověk začíná hledat sám sebe, své hranice i možnosti, a tak není divu, že nedostatečným zájmem (obvykle ze strany rodičů) či pro zvýšení sebevědomí a nudu zkusí některou z návykových látek nebo z násilných činností. Právě proto se věnuji tomuto věku a hlavně prevenci v tomto věku (která je mnohdy počítána už za sekundární).

2.5 Sekundární prevence násilných jevů

2.5.1 Prevence agresivity a šikany

Jak těmto jevům předcházet? V rodině by mělo panovat láskyplné prostředí a porozumění, ale také by se měly vytyčit určité hranice odpovědnosti.

Společné trávení volného času dětí a rodičů. Jak lze společně trávit volný čas? Rodiče by se určitě měli zajímat o své potomky i o jejich volný čas. Společně mohou provozovat např. určitý druh sportovní aktivity, s tím, že dítě tato aktivita bude bavit, nebo se mohou společně vzdělávat v některém kulturním zařízení, či stačí jen, aby si rodič udělal každý den trochu času a popovídal si s dítětem o jeho prožitém dnu (hlavní je, mít si o čem povídat).

Teď bych zde uvedla některá **účinná opatření vůči agresivitě a násilí mezi mládeží.**

„Nejlépe hodnocené preventivní projekty z hlediska účinnosti:

- 1) Osvětlení nebezpečných míst,
- 2) kamerový systém,
- 3) osvětlení v souvislosti s kamerovým systémem,
- 4) pulty centrální ochrany,

⁹² Srov. NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Základy efektivní primární prevence* [online]. Praha : Sportpropag, 1999. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/meto1.doc>>, s. 18.

- 5) organizace sdružující mládež,
- 6) kluby mládeže, centra volného času,
- 7) spojovací technika,
- 8) otevřená školní hřiště,
- 9) informace pro občany o ochraně před trestnou činností,
- 10) azylová zařízení.⁹³

Toto jsou nejlépe hodnocené preventivní projekty, které jsou více popsány v knize pana Večerky a pana Holase. Některé projekty sklízí větší úspěšnost a některé menší. Podle mého názoru je nejlepší prevencí zřizování klubů, center a sportovních areálů pro děti a mládež, kde by se tato mladá generace mohla setkávat, kde by mohli trávit svůj volný čas a kde by byl určený pracovník, který by se o tyto mladé lidi systematicky zajímal, nabízel jim dané aktivity či si s nimi povídal a tak je směřoval k smysluplnému trávení volného času.

Důležitým aspektem, jak zvládnout **šikanu**, je podpora dítěte nejen v rodině (kde by to mělo být samozřejmostí), ale i ve škole, kam dítě dochází. Ať už je dítě oběť či agresor šikany, vždy by se měla škola k tomuto problému postavit čelem a řešit ho se všemi zúčastněnými osobami a vyvodit z toho patřičné následky, aby bylo zřejmé, že tento sociálně patologický jev škola zásadně nepodporuje a vždy tento čin bude potrestán. To by mělo vyvodit důsledky pro potírání šikany. V opačném případě, kdy škola viníka nepotrestá a čin mu tzv. projde, je to vlastně popud k tomu, aby se i jiní žáci takto chovali, získali tím slávu a obdiv spolužáků a beztrestnost od učitelů.

„Sekundární prevence se uplatňuje v situacích, kdy k šikaně už došlo a kde musí být použita taková opatření k nápravě, aby se problémy už znovu neobjevovaly. Řadíme sem včasnou diagnostiku, bezohledné vyšetření šikany, pedagogická opatření (ochrana oběti před dalším násilím, rozhovor s rodiči oběti, jednání s rodiči agresorů, komunikace s ostatními rodiči, jednání s kolektivem

⁹³ VEČERKA, K., HOLAS, J. *Úspěšnost preventivní práce*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, s. 26.

třídy), včetně výchovné práce s agresory (postihy, monitorování, tlumení agresivních sklonů, pochvala za zvládnutí impulzivity v provokující situaci, výcvik sociálních dovedností, zaměstnání vhodnou činností).“⁹⁴

U sekundární prevence patří také mezi nejdůležitější tzv. vytipování si agresivní a rizikové mládeže (která je popsána výše) a s nimi systematicky preventivně pracovat, aby k projevům šikanování nejlépe vůbec docházelo. Každé dítě se, i mezi svými kamarády, potřebuje cítit bezpečně a začlenit se mezi ně. V tom by jim měli pomáhat nejen učitelé ve škole, vychovatelky ve školní družině, ale i vedoucí v zájmovém kroužku, které dítě navštěvuje. Všichni tito pedagogičtí pracovníci by měli podporovat vzájemné pozitivní vztahy, jak mezi sebou, tak mezi dětmi a vytvořit tak bezpečné prostředí pro všechny.

Jakmile u dítěte či mladého člověka zjistíme, že se chová agresivně, ať už vůči svým spolužákům, kamarádům nebo věcem, měli bychom ihned zakročit, aby se to už vícekrát nemohlo opakovat. Nejprve bychom tedy měli najít příčinu, proč se dítě chová agresivně a podle toho reagovat. Ať už si promluví s rodiči dítěte nebo poslat dítě přímo (samozřejmě se souhlasem rodičů) k odborníkovi na danou problematiku a s ním tento problém řešit.

Jestliže má dítě v sobě více agrese a chová se agresivně, mohli bychom mu také doporučit či nabídnout např. nějaký fyzicky náročný sport, u kterého by se mohl dostatečně tzv. vybit. Mezi takové sporty patří např. různá bojová umění jako judo, karate nebo box či můžeme zkusit doporučit jen fotbal nebo hokej, kde se dítě učí spolupráce se spoluhráči a pravidla fair play.

2.5.2 Prevence delikvence a kriminality

„Významným faktorem předcházení kriminalitě je objasnění trestných činů. Objasnění trestného činu znamená nejen jeho zaznamenání, ale poznání pachatele, příčinné souvislosti a okolnosti, za kterých byl trestný čin spáchán. Zkušenosti

⁹⁴ BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha : ISV nakladatelství, 2003, s. 78.

svědčí o tom, že ne výška trestu, ale procento objasněných trestných činů má rozhodující význam z hlediska prevence.“⁹⁵

„Co mohou rodiče udělat, aby se z jejich dítěte nestal delikvent?

- neagresivní řešení konfliktů,
- odkládání uspokojování svých potřeb,
- respektování zájmů druhých lidí, vcit'ování se do nich,
- jasné odlišení dobra a zla.“⁹⁶

Tedy vždy by měli rodiče řešit dané konflikty nebo problémy s dítětem hned a to nejlépe v klidu, bez zbytečných urážek, nadávek či dokonce fyzického bití. Také by neměli myslet jen sami na sebe, ale především na své dítě, na jeho zájmy a potřeby. V neposlední řadě by si rodiče měli v domácnosti určit pravidla nebo též hranice chování a jednání, za jejichž porušení přijde určitá sankce. Nejen dítě, ale i dospělí by se tedy měli chovat vždy podle svého nejlepšího uvážení, v rámci slušného chování.

Zásadní roli v předcházení a řešení kriminality či delikvence dětí a mládeže hraje vhodné zaměstnávání těchto dětí a mladých lidí a smysluplné trávení volného času. Když je dítě vhodně zaměstnáno, nemá v podstatě čas na to se nudit a vyhledávat jinou zábavu, např. ve formě vandalismu či krádeží. Opačný případ je např. ten, když dítě nebo mladý člověk používá kriminalitu k tomu, aby si zvýšil svoji finanční situaci nebo svoji prestiž ve skupině. Takovému dítěti musíme vždy pečlivě vysvětlit, že materiální věci nejsou v životě to nejdůležitější a že si sám sebe musí vážit a chovat se podle svého nejlepšího uvážení.

2.5.3 Prevence zneužívání dětí (sexuální, fyzické, psychické a komerční)

Sekundární prevence zde, v těchto případech, představuje hlavně včasné řešení daného problému, určitě bychom se k dítěti neměli otáčet zády nebo ho dokonce obviňovat, ba právě naopak bychom se mu měli snažit pomoci. Teď bych tady

⁹⁵ ONDREJKOVIČ, P. et al. *Sociálna patológia*. 2. rozšíř. vyd. Bratislava : VEDA, 2001, s. 267.

⁹⁶ MATOUŠEK, O., et al. *Práce s rizikovou mládeží : Projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. Praha : Portál, 1996, s. 38-39.

rada uvedla několik postupů, jak přistupovat k dítěti, je-li zneužíváno. Tyto postupy jsou popsány v knize *Sexuálně zneužívané děti*.

- 1) ***Multidisciplinární přístup*** – vyhnout se tomu, aby se opakovala jakákoliv vyšetření, už jenom rozhovor s pediatrem, psychologem, či policií je pro dítě, v dané situaci stresující a kdyby to měli opakovat, vracet se zpátky do minulosti, mohlo by to být pro dítě velmi nepříjemné.
- 2) ***Minimalizace negativního vlivu odhalení*** – tzn. ušetřit dítě jakýkoliv otázek navíc, daní odborníci by se ho měli ptát opravdu jen na důležité věci a do ničeho ho nenutit.
- 3) ***Maximálně podporovat rodinu*** – rodiče by měli dítěti věřit a podporovat ho, když je však viníkem sexuálního zneužívání např. člen rodiny, je to o to horší, a řeší se to většinou separací dítěte od rodiny.
- 4) ***Vytvoření pozitivní vazby mezi obětí a ostatními členy rodiny*** – jeden z nejdůležitějších úkolů, odborník má za úkol zapojit celou rodinu do procesu rozhodování, co a jaká opatření se mají udělat.⁹⁷

Dále je také sekundární prevence popsána v knize *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti* od pana Weisse, a to:

Sekundární prevencí sexuálního zneužívání dítěte se chápe záměrné působení na situace, podmínky či okolnosti, které zvyšují riziko zneužití dítěte, s cílem tyto situace minimalizovat nebo přímo eliminovat (podle Täubnera). Za cíl sekundární prevence pokládá Provozňiková vytipování rizikových skupin obyvatelstva, tedy vyhledávání možných pachatelů a obětí. Pan Matějček za sekundární prevenci považuje obě tyto varianty (s čímž naprosto souhlasím), tedy jak jejich vytipování a vyhledávání rizikových skupin obyvatelstva, tak i odborné působení na tyto lidi a situace, aby se sexuální zneužití snížilo na minimum či úplně vymizelo.⁹⁸

⁹⁷ Srov. MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*. Praha : Psychiatrické centrum, 1995, s. 61.

⁹⁸ Srov. WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. Praha : Grada Publishing, 2000, s. 63.

Sekundární prevence jak u psychického, tak fyzického zneužívání či týrání je velmi podobná jako prevence u sexuálního zneužívání, která je popsána výše. Nicméně včasné zareagování a odhalení podstatně zvyšuje pravděpodobnost, že dítě nebude mít trvalé následky, jak po stránce psychické, tak fyzické. Proto bychom si měli u dítěte všimnout jak reaguje např. na doteky, zda je zamlklé či komunikativní, zda nemá po těle modřiny aj. Když už ne předcházení problému, tak alespoň včasná diagnostika daného problému usnadňuje práci jak příslušnému terapeutovi, tak hlavně chrání samotné dítě před dalším zneužíváním.

„Sekundární prevence přichází v úvahu v situaci, kdy k násilí už došlo. Předpokládá nejen správné diagnostikování stavu, ale také stanovení prognózy, způsob řešení případu, a v neposlední řadě také návrh na ochranné, terapeutické a další opatření ve prospěch dítěte i rodiny. Je zřejmé, že jak se ukáže dysfunkční, resp. afunkční charakter rodiny, je trvalá neschopnost zabezpečit podmínky pro normální vývoj dítěte a jeho život, vzniká reálná potřeba začlenit dítě do některé z forem náhradní rodinné výchovy.“⁹⁹

U komerčního sexuálního zneužívání dětí je sekundární prevence zaměřena na ohrožené děti, které jsou vedeny v regionu orgánu sociálně-právní ochrany dětí, rizikové rodiny a děti, které nepřicházejí na pravidelné lékařské prohlídky.¹⁰⁰

„Významná je především povinnost hlášení zjištěného sexuálního zneužití dětí či jen podezření na ně. S tím souvisí i zavedení a práce s monitorováním těchto stavů. Zvláště důležitá je pozornost k co nejšetrnějšímu zacházení s dětmi, u kterých je podezření na jejich sexuální zasažení. Nebezpečné je zejména opakované vyptávání různými odborníky na různých místech na totéž, obzvláště schází-li potřebná empatie a profesionalita.“¹⁰¹

⁹⁹ ONDREJKOVIČ, P. et al. *Sociálna patológia*. 2. rozšř. vyd. Bratislava : VEDA, 2001, s. 98.

¹⁰⁰ Srov. VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce*. Praha : Grada Publishing, 2005, s. 104.

¹⁰¹ DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha : Grada Publishing, 2005, s. 29.

Všechny tyto jevy jsou pro prevenci zneužívání dětí velmi důležité, ale také bychom neměli opomenout, a to hlavně, zaměřit se na samotné dítě a pozorovat jeho chování, zda se chová stejně jako vždy, nebo je v jeho chování něco zvláštního (pokud tedy dítě nějaký čas známe). Pokud s dítětem nejsme v každodenním kontaktu, měli bychom si všímat, jak se chová a projevuje před ostatními dětmi, v partě svých spolužáků či kamarádů, zda je spíše v ústraní a moc nekomunikuje nebo zda chce být středem pozornosti a všemi obdivován. Určité nesrovnalosti a výchyly v chování už nám mohou naznačit, že s dítětem či mladistvým není něco v pořádku, že má určitý problém, o kterém se bojím mluvit, může se za to např. stydět, a že je třeba tento problém řešit. Včasná diagnostika, neboli včasné vyhledání daného problému může značně ulehčit dítěti znovu zapojení do daného kolektivu a znovu navázání sociálních vztahů.

2.5.4 Prevence sebevraždnosti

Už jen na sebevraždu myslet je špatné znamení, natož jí vyhrožovat. Takový člověk potřebuje vždy odbornou pomoc, která s ním probere možné příčiny a následky tohoto činu.

„Sekundární prevence je orientována na včasné zachycení a zahájení léčby klinických projevů. Zaměřuje se na rizikové skupiny osob (lidé s depresemi, závislí na psychoaktivních látkách, lidé v období po sdělení závažné diagnózy atd.).“¹⁰²

Sekundární prevence u sebevraždného jednání je pokus o sebevraždu, který ale není dokonán a člověk je přivolanou pomocí zachráněn. Takový člověk se většinou dostane do psychiatrické léčebny, kde je řada odborníků (např. psychiatr, psycholog či sociální pracovník), kteří se snaží tomuto člověku, formou vhodné zvolených metod, pomoci.

¹⁰² FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 80.

Mezi metody pomoci při sebevražedném pokusu patří různé terapie, např. individuální psychoterapie, skupinová psychoterapie, rodinná psychoterapie, arteterapie, muzikoterapie aj.¹⁰³

„Důležitou roli v léčbě kromě specialistů hraje i rodina a další blízké osoby z okolí dítěte. Mohou napomoci lékařům a psychologům při pochopení motivace suicidálního jednání a poskytnout další cenné informace a vhled do problému. Současně však mohou vhodným přístupem napomoci dítěti či dospívajícímu ve zvládnutí problémů“¹⁰⁴

Nezastupitelnou úlohu při předcházení sebevražednému jednání mají linky důvěry. Základním úkolem těchto linek je navázat rozhovor s klientem, důvěřovat mu, projevit pochopení a zejména vyslechnout jeho aktuální problém.¹⁰⁵

Jak tedy nejlépe bránit sebevražedám a sebepoškozování dětí a mladých lidí? Podle mě je nejlepší prevencí posilování sebevědomí u dětí již v raném věku. Naučit je vážit si sebe samotných, svého těla a určitě naučit je patřičným způsobem řešit problémy, které mohou v životě nastat.

2.5.5 Prevence xenofobie a rasismu

Xenofobie a rasismus jsou jedním ze současných problémů společnosti. „Úkoly zabezpečovat prevenci proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance vyplývají z Ústavy České republiky, z Listiny základních práv a svobod, z Úmluvy o právech dítěte a z ostatních mezinárodních paktů a úmluv.“¹⁰⁶

Já zastávám názor, že nejlepší řešení je co největší tolerance, jak vůči ostatním národům, rasám, tak i samotným lidem. „Pod pojmem tolerance nejvšeobecněji rozumíme připuštění odlišných názorů, odlišného chování, odlišného vzhledu, ale

¹⁰³ Srov. *Děti a jejich problémy II. Sborník studií*. Praha : Sdružení Linka bezpečí, 2007, s. 87.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 87.

¹⁰⁵ Srov. FISCHER, S. *Sociální patologie. Propedeutika*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 45.

¹⁰⁶ *Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance* [online]. Praha : MŠMT, ©2006. Poslední aktualizace 26. 10. 2006 [cit. 2009-06-05]. Dostupné na: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-msmt-k-vychove-proti-projevum-rasismu-xenofobie-a-intolerance>>.

i snášenlivost a trpělivost ve vztahu k jiným. Tolerance jako druh postoje vychází ze všeobecných principů tolerance odvozených na základě morálních principů.¹⁰⁷

Když každého člověka budeme brát takového jaký je, i s jeho odlišnostmi či nedostatky je to nejlepší prevence.

Jestliže ale už někdo má předsudky vůči jiným rasám či menšinám na našem území, těžko se jich bude zbavovat a ani naše rady či ponaučení mnohdy nepomohou. Pak už jde jen o to, aby si tyto svoje postoje nechal sám pro sebe a nesnažil se je extrémním způsobem prosazovat (pro lepší orientaci příkládám přílohu XIII, kde je uvedena míra rasové a náboženské tolerance lidí na našem území). Proto by se vždy děti a mladí lidé měli vychovávat k toleranci vůči ostatním národům, rasám i jiným odlišnostem. „Klíčové místo při vedení dětí a mládeže k toleranci, k posilování pozitivního postoje k minoritám a k lidem různých národností, náboženství a kultur zaujímají školy a školská zařízení. Využívají celkového výchovného působení, v jehož průběhu jsou žáci přiměřeně svému věku a na základě svých širších sociálních zkušeností podněcováni k diskusi.“¹⁰⁸

Nejlepší je tedy s dětmi a mládeží o tomto problému mluvit, jak doma s rodiči, tak ve škole právě při různých besedách a diskusích, aby měli dostatečné informace a vhled do celé situace.

¹⁰⁷ ONDREJKOVIČ, P. et al. *Sociálna patológia*. 2. rozšíř. vyd. Bratislava : VEDA, 2001, s. 205.

¹⁰⁸ *Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance* [online]. Praha : MŠMT, ©2006. Poslední aktualizace 26. 10. 2006 [cit. 2009-06-05]. Dostupné na: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/metodicky-pokyn-msmt-k-vychove-proti-projevum-rasismu-xenofobie-a-intolerance>>.

2.6 Sekundární prevence závislostí

2.6.1 Prevence kouření

Co bychom proti tomu měli dělat? Určitě bychom s dětmi měly mluvit o tom, že kouření škodí, je nezdravé. O tomto problému by měli s dětmi mluvit jak rodiče doma, tak učitelé ve škole, a to již na 1. stupni základní školy (tak ve 3. třídě). Většinou se o tomto problému děti dozvídají ve škole až na 2. stupni základní školy, což je pozdě, protože většina z nich už kouří, nebo kouřit alespoň zkoušely. Tím pádem jsou již děti na nikotinu závislé a už si od nikoho nenechají vymluvit, aby nekouřily, že to škodí zdraví. Už je to nezajímá a myslí si, že oni přece nejsou závislí na kouření a mohou kdykoliv přestat (nechtějí si připustit, že jsou závislí), také si myslí, že se jich tento problém netýká, že oni takto nemohou dopadnout (rakovina plic, pochroumané zdraví aj.). Člověk přeci nepřestane kouřit jenom kvůli tomu, že se to nesmí nebo že to neprospívá zdraví! Proto bychom to měli dětem a mládeži pořádně vysvětlit.

Co by stát měl udělat pro to, aby bylo méně kuřáků:

- a) snížit dostupnost cigaret,
- b) posílit vymahatelnost zákonů, tzn. trestat prodejce cigaret nezletilým,
- c) připravit rodinu a školu na to, jak odnaučit kouření.

Také by se mělo více dbát na větší osvětu dětí a seznámit je se škodlivostí cigaretového kouře, např. formou TV – reklamy, šoty proti kouření, primární prevence ve školách.

Dále by podle mého názoru mohlo být účinné apelovat u kluků na sport. Kluci si přeci většinou na sportu zakládají, chtějí v něm něco dokázat a to, když budou kouřit, nepůjde (dávat, ukázat jim pozitivní vzory). A děvčata se přeci chtějí líbit, chtějí být krásná a to se s cigaretami a kouřením také neslučuje, protože jak je známo, když člověk kouří, má nažloutlou pleť i zuby a cigaretový kouř je z něho cítit. Takhle nějak by se asi dalo apelovat na děti a mládež, aby nekouřili.

2.6.2 Prevence alkoholové, drogové a hráčské závislosti

Každý z nás se někdy dostane do kontaktu s alkoholem či jinými omamnými a psychotropními látkami, ať už mu budou nabízeny od kamarádů či známých, nebo je bude on sám chtít vyzkoušet, vždy je důležité tomuto lákadlu nepodlehout a „jen“ tyto návykové látky vyzkoušet a nestát se tzv. závislým. O to by se měla právě snažit samotná sekundární prevence, která je zaměřena na mladé lidi, kteří drogu již zkusili.

Ale jak pomoci mladému člověku, který se do kontaktu s nějakou drogou dostal, ale ještě na ní není úplně závislý? Odpověď je jednoduchá, určitě bychom mu měli vysvětlit a popsat důsledky dané závislosti, či ho dokonce přímo poslat do nějakého odborného centra či léčebny pro drogově závislé a alkoholiky, aby měl možnost se s těmito lidmi přímo setkat a případně si s nimi popovídat.

„Při volbě preventivních přístupů k dětem a mládeži je nutné vycházet z analýzy drogové scény ve městě či obci. Někteří autoři dělí preventivní aktivity do dvou skupin. První z nich je orientovaná na snižování nabídky návykových látek, druhá na snižování poptávky.“¹⁰⁹

„Současné preventivní strategie zaměřené na snižování poptávky po drogách doporučují využívat dva typy prevence – nespecifickou a specifickou. Prevence nespecifická představuje všechny aktivity vedoucí k rozvoji osobnosti, specifická se vztahuje přímo k drogám. Cílem nespecifické prevence je naučit jedince řešit konflikty, nejruznější problémy a předcházet řadě jevů, které lze považovat za patologické vzhledem k udržení zdraví. Cíl specifické prevence je postaven na dodávce informací o účincích a následcích užívání drog dětem od útlého věku, samozřejmě formou přiměřenou jejich rozumovým schopnostem.“¹¹⁰

Zjednodušeně se dá říci, že sekundární prevence je vlastní vyhledávání problému, který již vznikl a jeho odborná léčba. Tedy, jak pomoci těm, kteří již

¹⁰⁹ NĚMEC, J., BODLÁKOVÁ, I. *Prevence zneužívání návykových látek*. Praha : POLY, 1996, s. 36 – 37.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 42 – 43.

pravidelně drogy berou, najít cestu zpět do života bez drog. Jak to udělat, aby člověk drogu užívající ji opět přestal vyhledávat a konzumovat, aby byl zdravotními důsledky této konzumace co nejméně poškozen.

„Zneužívání návykových látek je sociálně patologický jev specifický především tím, že má dlouhodobou genezi a zpravidla se dostává do centra pozornosti až v rozvinuté fázi, kdy způsobuje svým nositelům osobní problémy, či problémy v rodině, ve škole i v širším sociálním prostředí. Proto by mělo být cílem protidrogové prevence zabránit vzniku patologických jevů v sociálním a psychickém vývoji dětí a mládeže, zachytit je v počátečním stádiu a okamžitě realizovat potřebná opatření za účelem redukce vývojových poruch a poruch chování.“¹¹¹

Sekundární prevence hráčské závislosti – „léčení může probíhat společně s léčbou lidí závislých na alkoholu a jiných drogách. Důvodem je okolnost, že při léčbě patologického hráčství se používají podobné postupy jako při léčení závislosti na alkoholu a jiných návykových látek. Nebo se patologičtí hráči mohou léčit na specializovaných odděleních.“¹¹²

Zařízení, která mohou pomoci při léčbě jsou např. linky telefonické pomoci (linka bezpečí), různé poradny (pedagogicko-psychologická, alkoholicko-toxikologická), kontaktní centra, detoxikační jednotky, denní stacionáře, ústavní léčba, terapeutické komunity, doléčovací a resocializační centra, zařízení azylového typu, anonymní narkomané aj.

Centrum protidrogové prevence a terapie je speciální vzdělávací a terapeutické zařízení, které uskutečňuje protidrogovou a protialkoholní preventivní činnost. Orientuje se převážně na předcházení zneužívání drog a na snižování vzniku drogových závislostí. Cílem tohoto centra je působení a kvalifikovaný přístup

¹¹¹ NĚMEC, J., BODLÁKOVÁ, I. *Prevence zneužívání návykových látek*. Praha : POLY, 1996, s. 38.

¹¹² Srov. Tamtéž, s. 21.

k rizikovým jedincům nebo osobám již závislým na drogách. Zařízení se snaží jedince před drogou a celou závislostí chránit.¹¹³

„Jedině harmonické rodinné prostředí představuje významný preventivní účinek ve vztahu k drogové závislosti mládeže“¹¹⁴ – když je dítěti v rodině projevováno dostatek lásky, porozumění a zájmu je to ta nejlepší prevence nejen proti drogové závislosti, ale i proti ostatním sociálně patologickým jevům.

Nejdůležitější při odvykání či léčení je dobrá motivace. Když člověk nemá motivaci, nemá ani vůli to zvládnout.

2.6.3 Prevence závislosti na PC či TV

Vliv na dítě a na jeho trávení volného času má rodina, škola, různé organizace a instituce, ale i stát.

„Rodiče by si měli uvědomit, že nadměrné sledování televize systematicky narušuje vývin jejich dětí a zároveň brání v jejich rozvoji na cestě k samostatné a tvořivé osobnosti.“¹¹⁵

Rodina by se měla zajímat, kde a hlavně jak jejich dítě tráví svůj volný čas. Rodiče většinou jsou informováni o zájmech svého dítěte. Ví, kde jejich dítě je, kde tráví svůj volný čas, ale už se nezajímají o to, jak ho tráví, obsah této činnosti a smysluplnost.

Škola do toho zasahuje hlavně svými školními družinami a školními kluby, kde děti mohou trávit volný čas po škole, školních povinnostech. Tam je spíše na vychovatelích, jaké činnosti dětem nabídnou. Jestli to budou např. sportovní, výtvarné, tvůrčí či jiné činnosti nebo je jen posadí k počítači a víc se o ně nebudou zajímat.

Jako budoucí pedagogové volného času budeme muset i o tomto tématu s dětmi mluvit, a proto bych zde uvedla pár rad:

¹¹³ Srov. NĚMEC, J., BODLÁKOVÁ, I. *Prevence zneužívání návykových látek*. Praha : POLY, 1996, s. 53.

¹¹⁴ KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárním prevencie negativných vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007, s. 79.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 92.

Měli bychom děti nechat uvědomit si, v jaké poloze doma nebo jinde u počítače sedí, jak se to jejich tělu líbí nebo nelíbí, zda jim to prospívá či nikoliv a navrhnout jim zlepšení jejich polohy v sedě u počítače. Dále bychom mohli děti nechat spočítat, jakou část svého volného času tráví např. sportem, učením, zábavou, četbou, povídáním si s rodiči či přáteli, domácími pracemi, sledováním televize a počítačovými hrami. Společně bychom potom měli s dětmi rozebrat jejich způsob života, případně jim poradit, jak ho zlepšit. A v neposlední řadě bychom také měli s dětmi o problému nadměrného sledování televize či počítače mluvit. Povídat si s nimi o násilí v televizi a v počítačových hrách, jak ho vnímají oni, co je na tom láká a zajímá.

Organizace a instituce, myšleno tím různá střediska volného času pro děti a mládež, domy dětí a mládeže, občanská sdružení a domovy mládeže, tam spíše záleží na tom, jaké činnosti dětem nabídnou.

„Rodiče musí starostlivě bdít nad tím, co jejich děti v TV sledují, jaké stránky na internetu navštěvují, jaké časopisy a knihy čtou. Podobně jako učitelé ve školách, vychovatelé ve školních klubech dětí, ve školských střediscích zájmové činnosti, v centrech volného času, ve školních klubech dětí, v domovech mládeže, ale i vedoucí zájmových útvarů by s dětmi měly hovořit o vhodnosti – nevhodnosti konkrétních televizních relací, dohlédnout, aby v jejich přítomnosti nesledovali nevhodné programy, webové stránky, nečetli nevhodné časopisy...“¹¹⁶ (Proto v příloze XIV uvádím některá pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu).

¹¹⁶ KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárním prevencie negatívnych vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007, s. 99.

3 Salesiánské středisko mládeže

Salesiánská střediska mládeže se řadí mezi střediska volného času, která se zaměřují především na širokou nabídku zájmových činností. Střediska umožňují účast na vybraných zájmových aktivitách dětem, mládeži, rodičům s dětmi a případně i jiným zájemcům. Jejich úkolem je vést své aktivity v duchu výchovné, vzdělávací a rekreační funkce. Střediska pro volný čas dětí a mládeže mají širokou působnost, a tak si každé dítě může vybrat, jaká činnost by ho nejvíce zajímala a v té se nadále zdokonalovat. Ve střediscích se uskutečňují tři druhy zájmové činnosti: pravidelná zájmová činnost, příležitostná zájmová činnost a spontánní aktivity.

Tyto zájmové činnosti jsou popsány v knize *Pedagogika volného času* od paní Pávkové a kol.:

Zájmová činnost pravidelná, uskutečňující se v pravidelných intervalech – má přesně dán čas pro začátek a konec činnosti a vede ji zkušený pracovník. Do pravidelné zájmové činnosti patří: kroužek, soubor, klub a kurz, např. výtvarný kroužek, divadelní soubor, fotbalový klub, kurz anglického jazyka.

Zájmová činnost příležitostná – je ohraničena časem (od – do) a pedagog ji organizuje a následně i řídí. Zahrnuje různé aktivity příležitostného rázu, jako jsou např. soutěže, turnaje, koncerty, výlety a zájezdy, divadelní a jiná představení, prázdninové tábory, ale i různé přednášky.

Zájmová činnost spontánní – je přístupna všem zájemcům a nemá pevně stanoven začátek ani konec (např. hřiště, posilovny). Pedagog zde dbá na bezpečnost účastníků, ale také musí umět dobře motivovat ke hře, popř. se stát kvalitním rádcem. Tyto aktivity jsou využívány individuálně nebo skupinově, podle zájmu účastníků. Pracovníci střediska volného času musí umět připravit a zorganizovat nabídku aktivit pro volný čas, musí ale mít také schopnost vytvářet nové věci a komunikovat s dětmi.¹¹⁷

¹¹⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2001, s. 122 – 124.

Obecně salesiánská střediska patří mezi církevní a náboženská společenství. Tyto organizace pokládají za svůj hlavní cíl vést děti v duchu křesťanské víry a náboženství, sem také patří např. Obec křesťanů a právě salesiánské středisko mládeže, založeno Donem Boskem, pracující podle jeho metod a principů výchovy. V programu mají nabídku zájmových kroužků, oratoře, nízkoprahového klubu a jiných volnočasových aktivit.

Salesiánské středisko založil italský kněz Jan Bosko, který žil v letech 1815 – 1888. Během svého působení v Turíně účinně pomáhal mladým lidem, kteří přicházeli do města hledat práci a často neměli ani rodinné zázemí. Zakládal pro ně domovy, školy a učňovská střediska, se zaměstnavateli uzavíral pracovní smlouvy apod. Zároveň vedl mladé lidi k hodnotnému lidskému i duchovnímu životu. Dílo Dona Boska se rozšířilo do celého světa. Své úsilí zaměřují střediska především na mládež. Snaží se naslouchat jejich otázkám, potřebám a problémům ve snaze nabídnout jim pomoc v sociální i hmotné nouzi a v nesnázích duchovních i hmotných.¹¹⁸

Pro Dona Boska byl velkým vzorem ve své práci svatý František Saleský (švýcarský světec), a proto jeho spolupracovníci pojmenovali jeho dílo a společenství pro pomoc a výchovu chudých dětí jako Salesiánské hnutí.

„Předmětem činnosti salesiánských středisek mládeže je výchova dětí a mládeže v rámci volnočasových aktivit. Zřizovatelem středisek je Salesiánská provincie Praha. Statutárním zástupcem každého jednotlivého střediska je ředitel, který je jmenován provinciálem.“¹¹⁹

V České republice existuje celkem 17 salesiánských komunit, a to: Brno – Líšeň, Brno – Žabovřesky, České Budějovice – Čtyřák, České Budějovice – Špitálek, Filipov – Rumburk, Fryšták, Moravské Budějovice, Ostrava, Pardubice, Plzeň, Praha – Dolní Počernice, Praha – Jabok, Praha – Kobylisy, Prostějov, Sebranice – Litomyšl, Teplice a Zlín.

¹¹⁸ Srov. VÁŇOVÁ, J., KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu*. Praha : Salesiánská provincie, 2002, s. 4 – 5.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 16.

V těchto střediscích pracují lidé různého zaměření, a to od salesiánů, přes tzv. „nesalesiány“ vychovatele, sociální, administrativní a technické pracovníky, až po dobrovolníky z řad studentů či rodičů.

Náplň těchto středisek vychází z pravidelné zájmové činnosti, jako jsou např. zájmové kroužky, oratoře, nízkoprahové kluby, aj. a z nepravidelných aktivit, neboli jednorázových akcí, jako jsou např. chaloupky, různé výlety, sportovní turnaje, atd.¹²⁰

Don Bosko se staral hlavně o sociálně ohrožené mladé lidi, jeho cílem bylo je osobně, odborně a nábožensky formovat, a tak jim pomoci, neboli ukázat jim správnou cestu za svou budoucností. Chtěl, aby mladí lidé dospěli v „pocitivé občany a dobré křesťany.“ Proto má člověk žít v prostředí, kde se cítí být přijat, kde zažívá radost a veselí se s ostatními.

Don Bosko měl svůj specifický způsob výchovy mladých lidí, který on sám nazýval preventivní systém. Tento preventivní systém se opírá hlavně o tři základní prvky, kterými jsou: rozum, laskavost a náboženství. Za rozum považoval naše nejlepší jednání, v rámci odborných kompetencí a zkušeností pro rozvoj celé osobnosti mladého člověka. Laskavost je v podstatě určitý postoj, který bychom měli mít vůči mládeži, a to projevovat jim dostatek lásky a porozumění, ale i dbát na dodržování dohodnutých pravidel a zásad. A nakonec mladý člověk by měl hledat odpovědi na svoje otázky pomocí víry a vztahu k Bohu. Vždy bychom tedy měli jednat podle svého nejlepšího uvážení, zajímat se o mladé lidi, nabídnout jim svoji přítomnost, ale i radu či pomoc.¹²¹

Dále se Don Bosko opíral o určitý styl své výchovy, kde se snažil předat dětem a mladým lidem (chlapcům) určitou víru v Boha a ve své schopnosti a dovednosti, snažil se jim nahradit domov a prostředí rodiny, kterou museli většinou opustit, vzdělání, které se jim nedostávalo a to vše uskutečňoval nejraději pomocí různých

¹²⁰ Srov. *Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice* [online]. ©2009, [cit. 2009-03-15]. Dostupné na: <<http://www.sasmcb.sdb.cz>>.

¹²¹ Srov. Tamtéž

her, při kterých se snažil být vždy přítomen. Také projevoval dětem dostatek lásky a porozumění nejen v jejich problémech, ale celkově v jejich životě.¹²²

Ve všech střediscích by měla tedy panovat příjemná atmosféra a pocit důvěry, mladí lidé by zde měli rozvíjet svoji tvořivost, aktivitu, měli by se zde také setkávat se svými přáteli a kamarády, učit se novým věcem a tak celkově utvářet svůj život. Salesiáni se snaží takovéto prostředí pro děti a mládež vytvořit. Proto salesiánská střediska zaměstnávají nejen salesiány, ale také kvalifikované vychovatele, sociální pracovníky, samotnou mládež a rodiče, formou dobrovolnické práce, kteří přispívají do chodu celého střediska hlavně svými zkušenostmi ze života. Ti všichni se snaží středisku něčím přispět, a tak vytvořit příjemné prostředí, jak pro příchozí mládež, tak pro samotné pracovníky. To by však nefungovalo bez dobré spolupráce, úcty a porozumění. Všichni tito lidé společně reprezentují hodnoty charakteristické pro salesiánský výchovný styl.

Základní potřebou dítěte je potřeba existovat, tzn. potřeba být uznáván, považován za důležitého. V každé lidské bytosti je od narození až do stáří silná potřeba existovat, růst, něco pro druhé znamenat, prosadit vlastní osobnost, mít cenu. Novorozenec vyjadřuje svoji touhu žít a existovat křikem a pláčem, a tak se snaží, aby se na něj nezapomínalo. Dospívající vyjadřuje touhu po pozornosti tím, co si obléká, a hlavně tím, co dělá a jak se chová.

3.1 Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice

Nejprve bych zde ráda představila celé salesiánské středisko, které jsem si pro tuto práci vybrala, jeho poslání i náplň činnosti.

Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže v Českých Budějovicích je účelové zařízení katolické církve zřízené Salesiánskou provincií v roce 1995. Jedná se o středisko volného času s nabídkou pro všechny děti i dospívající

¹²² Srov. VÁŇOVÁ, J., KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu*. Praha : Salesiánská provincie, 2002, s. 9 - 10.

mládež, bez rozdílu vyznání. Od 1. 9. 1999 je středisko zařazeno do sítě školských zařízení MŠMT. Cílem pedagogických a dobrovolných pracovníků je v mladých lidech upevnit hodnotové orientace, založené na kulturních, občanských a křesťanských principech. Výchovná činnost střediska je zajištěna programy, které svým obsahem sledují prevenci kriminality, vytvoření smyslu pro odpovědnost a upevnění vzájemných vztahů. Program střediska je koncipován tak, aby oslovil především děti a mládež na sídlištích, přispěl k rozvoji jejich osobnosti i tvořivosti a usnadnil jim orientaci v současném světě.¹²³

Poslání střediska

„Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice přispívá prostřednictvím preventivního výchovného systému Dona Boska, volnočasových aktivit a sociální práce k celostnímu rozvoji dětí a mládeže.“¹²⁴

Zde, v této definici už je vidět záměr celého střediska a to, prostřednictvím určitých preventivních metod k dosažení celkového rozvoje dětí a mládeže.

Předmětem činnosti tohoto střediska je tedy výchova dětí a mládeže v rámci volnočasových aktivit.

Náplň činnosti

Náplň střediska je pravidelná zájmová činnost, jako jsou zájmové kroužky, oratoř, práce na sídlišti, klub a nepravidelné aktivity, jako jsou např. divadelní představení, různé turnaje a výlety.

Pravidelná zájmová činnost

Salesiánské středisko mládeže České Budějovice nabízí různé volnočasové programy především pro neorganizované skupiny sociálně znevýhodněných či ohrožených dětí i mládeže (zejména romská populace) a zároveň pro zájmové organizované skupiny. Poskytuje dětem a mladým lidem bezpečné prostředí,

¹²³ Srov. *Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice* [online]. ©2009, [cit. 2009-03-15]. Dostupné na: <<http://www.sasmcb.sdb.cz>>.

¹²⁴ Tamtéž

ve kterém mohou strávit svůj volný čas. Zaměřuje se na prevenci kriminality, prevenci závislostí (např. kouření, alkohol, drogy, hrací automaty) a dalších negativních jevů. Tato prevence se většinou uskutečňuje pomocí různých přednášek, besed s odborníky, pomocí diskuzí mezi sebou či připravovanými preventivními programy a hrami. Mezi výhody střediska patří finanční dostupnost všech nabízených aktivit, otevřenost pro každého účastníka, dále je to každodenní provoz (od pondělí do pátku), pestrá nabídka volnočasových aktivit, příjemná rodinná atmosféra a v neposlední řadě osobní přístup ke každému mladému člověku navštěvující středisko.

Středisko má své aktivity rozdělené do tzv. sekcí, a to: klubová sekce, romská sekce a zájmové kroužky.

Klubová sekce

Klubová sekce se věnuje dětem a mládeži ve věku 6 – 26 let bydlící zejména na sídlištích Máj a Šumava. Cílem je hlavně podpora dětí a mládeže, kteří se ocitli v obtížných životních situacích. Tyto činnosti jsou většinou bezplatné. Pracovníci střediska se snaží motivovat děti a mládež k organizaci vlastního volného času a k jeho účelnému trávení, dále chtějí předcházet, případně zabránit sociálně patologickým jevům v této skupině a také poskytují pomoc při řešení problémů dětí a mládeže, vytváří, udržují a posilují jejich vzájemné vztahy i vztahy mezi okolím.

Klub Oráč

Je určen pro děti a mládež od 13 do 26 let, která do střediska může přijít, a při zachování určitých pravidel, zde strávit svůj volný čas. Náplň klubu je různorodá, děti a mládež si zde mohou zahrát kulečnick, stolní fotbálek, šipky, florbal, míčové i stolní hry či si něco koupit v nealkoholickém baru (příloha XV ukazuje počet účastníků v klubu Oráč za školní rok 2007/2008).

Volnočasové aktivity na sídlišti Máj

Tyto volnočasové aktivity jsou určeny pro děti ve věku od 6 do 14 let a zvláště fungují pro tzv. bílé děti a zvláště pro romské děti. Děti a asistenti se scházejí pravidelně každý jeden den v týdnu, v odpoledních hodinách (kromě prázdnin) přímo na sídlišti Máj, kde pro ně asistenti připravují program složený z různých her a soutěží. Tyto aktivity se uskutečňují přímo venku na sídlišti, aby pracovníci střediska byli dětem co nejbližší a oni tak nemuseli nikam zdlouhavě chodit. Na těchto aktivitách se realizují hry výchovného, vzdělávacího, ale i zábavného charakteru.

Terénní práce

Tato práce probíhá nepravidelně, tedy nárazově na sídlištech Máj a Šumava v Českých Budějovicích. „Terénní práce je zaměřena na vyhledávání a kontaktování všech potřebných mladých lidí. Mezi klienty a pracovníky probíhají rozhovory, je jim nabídnuta či zprostředkována pomoc.“¹²⁵

Pracovníci střediska tedy většinou chodí po sídlišti a vyhledávají mladé lidi, které se snaží kontaktovat a poskytnout jim pomoc formou rozhovoru, vyslechnutím či poradenstvím.

Romská sekce

Romská sekce se věnuje romským dětem a mládeži ve věku od 6 do 18 let. Hlavně ve středisku funguje pro tyto děti doučování, romská oratoř, romský klub a volnočasové aktivity.

Doučování

Na doučování chodí převážně děti navštěvující 1. až 7. třídu. Na tomto doučování se děti učí hlavně český jazyk a matematiku a vše probíhá formou her (slovních, početních aj.). Doučování ve středisku slouží hlavně dětem, které mají

¹²⁵ Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice [online]. ©2009, [cit. 2009-03-15]. Dostupné na: <<http://www.sasmcb.sdb.cz>>.

problémy ve škole, pracovníci se tady snaží pomoci dětem se vzděláním a pomoci jim od problémů ve škole.

Romská oratoř

Romská oratoř je určena dětem ve věku od 6 do 15 let, které mají zájem o vyplnění svého volného času širokou nabídkou volnočasových aktivit, jako jsou např. sportovní aktivity (fotbal, florbal, basketbal, kulečnick aj.), keramická a výtvarná dílna, hudebna a počítače.

Romský klub

Romský klub funguje pro mládež ve věku od 13 do 18 let. Nabídka činností je shodná s romskou oratoří. Romský klub má stejná specifika jako klub Oráč, ale s tím rozdílem, že sem dochází romská mládež.

Volnočasové aktivity pro romské děti

Tyto aktivity se uskutečňují přímo v terénu, a to na sídlišti Máj. Aktivit se mohou účastnit děti ve věku od 3 do 13 let. Náplní této činnosti jsou především pohybové, kontaktní, míčové a týmové hry. Zde se pracovníci střediska snaží hlavně naučit děti dodržovat pravidla a respektovat sami sebe i druhé.

Terénní sociální práce

Terénní práce probíhá ve stejné dny jako volnočasové aktivity. Tento čas je věnován především romské komunitě, která má zde prostor pro řešení svých problémů. Problémy s nimi řeší pracovníci střediska. Dále pracovníci také navštěvují rodiny dětí, za tím účelem, aby se vytvořili pozitivní vztahy s rodiči účastníků a k navození důvěry ve středisko i v samotné pracovníky.

Zájmové kroužky

Středisko nabízí dětem a mládeži celou řadu zájmových kroužků, ve kterých mohou rozvinout své dovednosti, vědomosti a prohloubit si schopnost komunikace v kolektivu. Ve středisku fungují tyto zájmové kroužky: florbal,

horolezecký, hudební, keramický, kouzelnický, kytarový, ruční práce, sportovní, stolní tenis, příprava asistentů, volné lezení, výtvarně tvořivý a zobcová flétna (pro lepší upřesnění příkládám přílohu XVI, kde je uveden přehled pravidelné zájmové činnosti ve školním roce 2007/2008).

Kontaktní centrum Maják

Slouží jako odloučené pracoviště střediska dětem a mládeži přímo na sídlišti Máj. Zde také probíhá program a volnočasové aktivity pro děti a mládež a to např. doučování, romská oratoř, klub Oráč, různé tematické programy a sociální práce.

Nepravidelné aktivity – jednorázové akce

Pořádané střediskem, ale konají se většinou mimo něj, a to jsou např.:

Chaloupky – v průběhu letních prázdnin pořádá středisko tábory pro děti mladšího i staršího školního věku.

Salesiánský ples – každý rok v lednu se koná salesiánský ples v KD Vltava. Tato akce je určena pro širokou veřejnost.

Sportovní turnaje – v průběhu školního roku jsou organizovány různé turnaje, např. ve florbale, ve stolním tenise, ve fotbale i ve volejbale.

Bambiriáda – tato akce se koná vždy na jaře a je určena pro širokou veřejnost, pro děti a mládež jsou připraveny různé hry, soutěže i sportovní klání.

Lyžařské výlety – v období jarních prázdnin se každoročně koná lyžařská akce na Kvilně, která je spojena se spoustou her a zábavy.

Dále pořádá středisko různé výlety a víkendové akce spojené a organizované určitým kroužkem nebo klubem.

Pracovníci střediska

Programy střediska zajišťují stálí zaměstnanci střediska a dobrovolníci z řad studentů a veřejnosti. Ve středisku pracuje pár stálých zaměstnanců a několik

desítek dobrovolníků, kteří pomáhají při přípravě a realizaci programů pro děti a mládež a při chodu celého střediska.¹²⁶

3.2 Sekundární prevence střediska

Jak už je popsáno výše, Don Bosko se staral hlavně o ohrožené mladé lidi, tedy o sociálně či ekonomicky strádající jedince, kteří nemají např. stabilní rodinné zázemí či nejsou finančně zajištěni atd. Takže směr, kterým se středisko ubírá je stejný, zaměřuje se hlavně na mladé lidi, kteří to nejvíce potřebují.

Klubová sekce

Klub Oráč je zaměřen na neorganizovanou mládež, která pochází právě ze znevýhodněných či ekonomicky slabších rodin, a tak právě zde by se mělo dbát na dostatek a správnost prevence.

Klub Oráč poskytuje volnočasové aktivity, kde děti a mladí lidé mohou využít např. hudebnu, některou z dílen či horolezeckou stěnu nebo jiné společenské nebo sportovní hry. Dále jsou k dispozici speciální programy klubu, které jsou zaměřeny na diskuse, besedy, promítání filmů (filmové středy na středisku) či zážitkové hry. Vše se děje hlavně v rámci sekundární prevence. V neposlední řadě jsou v klubu také k dispozici sociální služby, kdy probíhá rozhovor mezi čtyřma očima, kde se snaží pracovník střediska a klient (mladý člověk) nalézt opatření nebo řešení daného problému. Jde o pomoc nebo radu v těžké až problémové situaci.

Na volnočasových aktivitách vzhledem k věku dětí a jejich zkušenostem se sociálně patologickými jevy, by se dalo říci, že v rámci prevence se jedná většinou o primární prevenci. Děti jsou těmito jevy mnohdy ještě nezasaženy. Pracovníci střediska se snaží děti zabavit, neboli zajistit, aby se nenudily, a tak zásadně předcházet případné delikvenci a kriminalitě těchto dětí. Navíc se snaží jim předávat určité hodnoty a vzory chování tolik potřebné v dalším vývoji dítěte.

¹²⁶ Srov. *Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice* [online]. ©2009, [cit. 2009-03-15]. Dostupné na: <<http://www.sasmcb.sdb.cz>>.

Romská sekce

I zde se provádí většinou primární prevence v kombinaci se sekundární, která je zaměřena na smysluplné trávení volného času rizikových a ohrožených dětí. Na volnočasových aktivitách se v rámci prevence jedná opět o předcházení sociálně patologických jevů formou vyplnění volného času dětí a mládeže romského původu.

K těmto dětem a mládeži musíme při prevenci přistupovat vždy trochu odlišně už proto, že mají svůj specifický původ, zvyky i styly své výchovy. Jejich charakter a temperament jim určuje trochu nezvyklý způsob života, s kterým jsou v podstatě spokojeni. Proto asi největším úkolem pro pracovníky a dobrovolníky z řad salesiánského střediska je seznámit tyto mladé lidi s většinovým způsobem života a do tohoto života je postupně začleňovat. Tento úkol je sice nelehký, ale za to odvažnější. Samozřejmě je to i naopak, také se pracovníci snaží ukázat ostatním mladým lidem jejich způsob života, jejich hodnoty i normy chování, které jsou pro nás mnohdy nepochopitelné, ale právě proto by nejen oni, ale i my se měli postupně seznamovat s odlišnými kulturami na našem území, a tak v zásadě předcházet případným rasistickým poznámkám či útokům. O to vše se právě snaží toto salesiánské středisko, ať už v rámci preventivních programů nebo volnočasových aktivit.

Zájmové kroužky

V zájmových kroužcích jde hlavně o to, naučit děti danou aktivitu, na rozhovory či řešení problémů tady moc místa není. Tudíž je zde možná jen primární prevence a to hlavně tím, že děti smysluplně vyplní svůj volný čas aktivitou která je baví a přináší jim zlepšení svých schopností či dovedností, popř. si mohou vyzkoušet aktivitu, která je zajímavá nebo láká. Do zájmových kroužků dochází většinou děti, které se o danou aktivitu opravdu zajímají a chtějí ji nadále rozvíjet.

Podle mého názoru středisko připravuje dostatek aktivit jak pro děti, tak pro mládež. Nejvíce určitě představuje primární prevence, např. zájmové kroužky,

různé besedy, videa atd. Pokud se mám ale zmínit o prevenci sekundární, je tu také mnoho aktivit, které by touto prevencí být mohli. Možná si to ani středisko dostatečně neuvědomuje, ale jak už je uvedeno v jeho náplni činnosti, středisko se zaměřuje spíše na děti a mládež ze sociálně slabších rodin nebo chcete-li, neorganizované a sociálně znevýhodněné děti a mládež, dostává se dennodenně do kontaktu s dětmi a mládeží, kteří už mají zkušenosti se sociálně patologickými jevy (např. kouření, alkohol, delikvence aj.), a tak mají ve své náplni práce i sekundární prevenci a to hlavně u mladých lidí v klubu Oráč, kde pro ně připravují preventivní a skupinové programy a snaží se s nimi vzniklé problémy (ať už jsou to problémy s některým ze sociálně patologických jevů nebo osobní problémy) řešit (jaké a kolik problémů řešili pracovníci střediska ve školním roce 2007/2008 s mladými lidmi dokládá příloha XVII). Podobné je to i v romské sekci, kde se snaží vyhledávat hlavně ohroženou mládež a řešit s nimi naskytnuté problémy, ať už je to přímo návštěvou u nich doma nebo individuálně rozhovorem či vyhledáváním vhodného pracovního uplatnění nebo doprovodem na patřičné úřady a instituce.

Pro větší upřesnění bych zde ráda uvedla několik údajů, které vyplynuli z malého dotazníkového šetření, které jsem prováděla přímo v tomto salesiánském středisku mládeže mezi jejími zaměstnanci (vzor dotazníku příloha XVIII).

Do Salesiánského střediska mládeže – domu dětí a mládeže v Českých Budějovicích dochází přibližně 400 – 450 dětí a mladých lidí týdně, a to převážně romského i neromského původu, ve věku od 6 do 26 let. Často se jedná o děti sociálně nepřizpůsobivé, problematické či ze znevýhodněných rodin. Mezi nejčastější sociálně patologické jevy, mezi mládeží navštěvující středisko, patří zneužívání návykových látek (od kouření přes alkohol až výjimečně k tvrdším drogám), kriminalita (převážně formou krádeží), záškoláctví a problémy v rodině či s vrstevníky. Výjimečně jsou tito mladí lidé v kontaktu s odbornou poradnou nebo pomocí, maximálně ve formě kurátora pro děti a mládež, probační a mediační služby a pedagogicko–psychologické poradny. Dále z výzkumu vyplynulo, že na středisku jsou sociální pracovníci, kteří se zajímají o tyto mladé

lidi a připravují pro ně záměrně aktivity ve formě primární i sekundární prevence (v tuto chvíli jsou 3). Mezi tyto aktivity patří zejména různé přednášky a diskuse na daná témata, filmové večery, volnočasové aktivity, skupinové a preventivní programy, individuální sociální práce a běžná činnost v rámci klubu Oráč a Romského klubu.

Tato organizace používá za svůj hlavní výchovný prostředek hru a jejich cílem je předejít u dětí a mládeže kriminalitě a sociálně patologickým jevům. Také se zaměřuje na kolektivní jednání a utváření nových sociálních a komunikačních vazeb. V tom jim pomáhají školení pracovníci, ale i dobrovolníci z řad veřejnosti.

Toto zařízení, které jsem zde uvedla, působí na dítě, na jeho celkový růst i vývoj, jak společenský a kulturní, tak i individuální. V České republice je několik těchto středisek, a tak si myslím, že dítě má dostatečný prostor i podmínky k jeho případnému navštívení, a tak i ke svému osobnímu rozvoji. Má právo zvolit si kdy a jestli vůbec sem chce docházet, všechny aktivity jsou zde dobrovolné, a může si také vybrat jaký zájmový kroužek či aktivitu chce zde navštěvovat. V dospívání je obzvláště důležitá zaměstnanost mladého člověka, tedy aby se nenudil, a tak předcházel případným problémům. Proto je salesiánské středisko mládeže jednou z možností, kam může dítě a mladý člověk docházet a smysluplně zde trávit svůj volný čas v kruhu svých přátel a kamarádů. Kde si také může nezávazně popovídat, požádat o radu či pomoc a trávit zde svůj volný čas, aniž by byl do něčeho nucen.

Závěr

Na závěr bych se chtěla zmínit o tom, jak se mi dané téma podařilo zpracovat, co bylo pro mne důležité při specifikování sociálně patologických jevů a samotné použité literatury.

V první kapitole se obrací má pozornost na vymezení pojmu sociálně patologické jevy, každý autor má svoji definici, i když základ je pro všechny společný, a to je, že se jedná o sociálně nežádoucí a nebezpečné jevy. Dále se můj zájem obracel na výběr nejčastějších sociálně patologických jevů dnešních mladých lidí (vyplývalo to i z mého tzv. mini výzkumu, který jsem prováděla právě v Salesiánském středisku mládeže v Českých Budějovicích). Tyto jevy dále rozdělují na násilné a závislosti, kde jsem se snažila Vás stručně, ale výstižně zavést do jejich problematiky.

Další kapitola se zabývá hlavně prevencí, kde z odborné a dostupné literatury vyplývají tři základní druhy prevence, a to primární, sekundární a terciální, které jsem (podle mého názoru) dostatečně popsala i v souvislosti s radami, co v které prevenci dělat a hlavně, jak ji předcházet, aby se další z prevencí nemusela vůbec použít. Následně se věnuje rizikovému věku, neboli tomu, kdy se má u dítěte začít s preventivními opatřeními, aby tzv. nesklouzlo až k některému zde popsanému sociálně patologickému jevu. Jak už je ale napsáno v názvu mé práce, chci se více věnovat sekundární prevenci sociálně patologických jevů, a tak další podkapitoly popisují právě sekundární prevenci jak násilných jevů, tak i závislostí.

Následuje třetí a poslední kapitola, kde se soustředí nejprve na obecné poznatky o salesiánském středisku, na jeho preventivní program a styl výchovy dětí a mládeže, a pak na samotné Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže v Českých Budějovicích, kde popisují aktivity tohoto střediska a zda se jedná o sekundární prevenci nebo spíše o prevenci primární. Snažím se vysvětlit záměr celého střediska a dané aktivity, které vedou k jeho naplnění.

Zde použitá literatura mi byla velkým přínosem nejen při zpracování této práce, ale i v mém následujícím studiu. Nejvíce jsem se začetla do knih pana

doktora Nešpora, který se zajímá o problematiku sociálně patologických jevů, tedy hlavně závislostí, a vydal mnoho nejen tištěných publikací, ale i mnoho knih zveřejněných na internetu.

Celá práce se mi zpracovávala dobře a doufám, že jsem stručně a výstižně popsala danou problematiku jak sociálně patologických jevů, tak i prevence prováděné v tomto salesiánském středisku mládeže. Ještě je však celá řada věcí a otázek, které jsem zde neuvedla a které by za zmínku určitě stály, ale to už přenechám ostatním na další zpracování.

Seznam literatury:

Tištěné monografické publikace

Primární zdroje – literatura

- 1) BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha : ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-08-9.
- 2) DOČKAL, J. *Člověk a drogy*. Praha : Éthum, 2000. ISBN neuvedeno.
- 3) DOSKOČIL, J., VACEK, J. *Stop sociálně patologickým jevům*. Tábor, 1998, ISBN neuvedeno.
- 4) DUNOVSKÝ, J., MITLÖHNER, M., HEJČ, K., HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. *Problematika dětských práv a komerčního sexuálního zneužívání dětí u nás a ve světě*. Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-1201-6.
- 5) ELLIOTTOVÁ, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-034-0.
- 6) FISCHER, S. *Sociální patologie. Propedeutika*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-812-1.
- 7) FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie. Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha : Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.
- 8) KOUTEK, J., KOCOURKOVÁ, J. *Sebevražedné chování*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-732-9.

- 9) KUNÁK, S. *Vybrané možnosti primárním prevencie negatívnych vplyvov na deti a mládež*. Bratislava : IRIS, 2007. ISBN 978-80-89256-10-5.
- 10) MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*. Praha : Psychiatrické centrum, 1995. ISBN 80-85121-99-9.
- 11) MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- 12) NEŠPOR, K. *Jak poznat a překonat problém s hazardní hrou*. 2. rozšíř. vyd. Praha : Sportpropag, 1999. ISBN neuvedeno.
- 13) NEŠPOR, K. *Jak zůstat fit a předejít závislostem*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-299-8.
- 14) NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy léčby*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-432-X.
- 15) NĚMEC, J., BODLÁKOVÁ, I. *Prevence zneužívání návykových látek*. Praha : POLY, 1996. ISBN neuvedeno.
- 16) ONDREJKOVIČ, P. et al. *Sociálna patológia*. 2. rozšíř. vyd. Bratislava : VEDA, 2001. ISBN 80-224-0685-6.
- 17) VANÍČKOVÁ, E. *Dětská prostituce*. Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-1138-9.
- 18) VÁŇOVÁ, J., KAPLÁNEK, M. *Práce v salesiánském duchu. Příručka pro spolupracovníky v salesiánských dílech v ČR*. Praha : Salesiánká provincie, 2002. ISBN neuvedeno.

19) VEČERKA, K., HOLAS, J. *Úspěšnost preventivní práce*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. ISBN 80-86008-95-9.

20) WEISS, P. et al. *Sexuální zneužívání – pachatelé a oběti*. Praha : Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-795-8.

Sekundární zdroje – literatura

1) ALBERTI, P. *Světce Don Bosko*. Řím : Křesťanská akademie, 1977. ISBN neuvedeno.

2) GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha : Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

3) HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

4) MATOUŠEK, O. et al. *Práce s rizikovou mládeží : Projekt LATA a další alternativy věznění mládeže*. Praha : Portál, 1996. ISBN 80-7178-064-2.

5) NEŠPOR, K. *Středoškoláci o drogách, alkoholu, kouření a lepších věcech*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-086-3.

6) NEŠPOR, K., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Slovník prevence problémů působených návykovými látkami*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7071-050-0.

7) PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času: Teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-569-5.

8) *Přehled znalostí o násilí mezi mládeží: Trendy, strategie a reakce v členských zemích EU*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2006.

ISBN 80-7338-049-8.

9) *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence*. 3. odborný seminář. Praha : Free Teens Press, 2002. ISBN 80-902898-2-7.

10) *Socialia 2000. Mládež a volný čas*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-760-9.

11) TRESCHER, U. F., TRESCHER, H. G. *Aggression und Wachstum: Theorie, Konzepte und Erfahrungen aus der Arbeit mit Kindern, Jugendlichen und jungen Erwachsenen*. Mainz : Matthias-Grünwald-Verlag, 1992. ISBN 3-7867-1627-7.

Sborníky

1) *Děti a jejich problémy II. Sborník studií*. Praha : Sdružení Linka bezpečí, 2007. ISBN 978-80-254-1372-2.

2) *Výchova a volný čas. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase*. Kaplánek, M. (ed.), České Budějovice : JU, Teologická fakulta, 2006. ISBN 80-7040-849-9.

3) *Výchova a volný čas. Sborník z 3. mezinárodní konference o výchově a volném čase*. Sýkora, M. (ed.), Hradec Králové : Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-730-0.

Elektronické dokumenty

1) *ABZ slovník cizích slov* [online]. ©2005-2006 [cit. 2008-11-20]. Dostupné na: <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz>>.

- 2) *Informační centrum pro mládež Uherské Hradiště* [online]. [cit. 2009-04-07]. Dostupné na: <[http:// www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejvy/socialnepatologicke-jevy](http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejvy/socialnepatologicke-jevy)>.
- 3) Institut dětí a mládeže ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Mládež v České Republice* [online]. Praha, 1996. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1137846933.pdf>>.
- 4) *Městská policie Napajedla* [online]. ©2005-2008 [cit. 2008-11-20]. Dostupné na: <http://mpn.wz.cz/new/?strana=pojmem_pr_kr>.
- 5) *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha : MŠMT, ©2006 [cit. 2009-06-05]. Dostupné na: <<http://www.msmt.cz>>.
- 6) NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je rozpoznat, jak je zvládat* [online]. 5. revid. vyd. Praha : Sportpropag, 2003. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/adde03.doc>>.
- 7) NEŠPOR, K., CSÉMY, L., PERNICOVÁ, H. *Základy efektivní primární prevence* [online]. Praha : Sportpropag, 1999. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/meto1.doc>>.
- 8) PELKA, F. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí* [online]. Praha, 1998. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1157373514.pdf>>.
- 9) *Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže České Budějovice* [online]. ©2009 [cit. 2009-03-15]. Dostupné na: <<http://www.sasmcb.sdb.cz>>.

Seznam příloh:

- I. Mládež a přítomnost sociálně patologických jevů v jejich okolí
- II. Příčiny kriminality mládeže
- III. Šikanování
- IV. Sexuální obtěžování
- V. Jak často a jaký druh alkoholu se nejčastěji pije
- VI. Přehled možných příčin užívání drog a vzniku závislosti
- VII. Kdo mládeži nabízí nejčastěji drogy
- VIII. Činitele zvyšující riziko alkoholu a drog u dětí a činitele toto riziko snižující
- IX. Denní program patologického hráče
- X. Dotazník na patologické hráčství
- XI. Čas trávený u televize
- XII. Co se nejvíce sleduje v televizi
- XIII. Míra rasové a náboženské tolerance
- XIV. Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu
- XV. Počty účastníků v klubu Oráč
- XVI. Přehled pravidelné zájmové činnosti ve školním roce 2007/2008
- XVII. Intervence v roce 2007/2008
- XVIII. Vzor dotazníku

Přílohy:

Příloha I:

Mládež a přítomnost sociálně patologických jevů v jejich okolí

Níže uvedená tabulka ukazuje s jakými sociálně patologickými jevy se mládež ve svém okolí nejčastěji setkává.

Přítomnost sociálně patologických jevů	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	neví
a) zanedbávání výchovy dětí	15	13	21	38	13
b) pohlavní zneužívání dětí	5	4	9	67	15
c) přílišná bití dětí do 15 let	7	9	22	47	15
d) kouření dětí do 15 let	83	13	2	1	1
e) opilí mladiství 15 - 18let	75	15	6	3	1
f) braní drog mladými lidmi	43	20	17	12	8
g) nevázané sex. chování mladých lidí	29	23	25	13	10
h) prostituce mladistvých	15	10	18	44	13
i) výtržnictví skinheadů	28	19	22	25	6
j) vandalismus mládeže	36	30	21	8	5
k) výtržnictví, rvačky mladých	32	28	27	8	5
l) krádeže mladých 15 -18let	29	23	24	16	8
m) šikana (opakované ubližování silnějšími slabším atd.)	22	19	30	21	8
n) výtržnictví rómské mládeže	41	23	18	13	6
o) krádeže dětí v obchodech	21	19	29	20	11
p) neslušné chování dětí vůči starším občanům	37	32	21	6	4
q) neslušné chování mladých lidí vůči starším	29	28	28	10	5

¹²⁷

¹²⁷ PELKA, F. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí* [online]. Praha, 1998. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1157373514.pdf>>, s. 7.

Příloha II:

Příčiny kriminality mládeže

Mladí lidé měli možnost vyjádřit se i k následující otázce: „Mladí lidé tvoří dnes v ČR až 20 % pachatelů trestných činů. Může k příčinám tohoto stavu u Vás ve Vašem bydlišti patřit následující skutečnosti?“.

Možné příčiny trestné činnosti mládeže	rozhodně ano	spíše ano	spíše ne	rozhodně ne	neví
a) rodiče nejsou připraveni vychovávat svoje děti od nejútlejšího věku	17	33	26	10	14
b) úřady proti narušování veřejného pořádku mladými lidmi nic nedělají	24	33	26	7	10
c) učitelé a škola jako celek špatně vychovávají žáky	12	17	44	20	7
d) ve filmech (televizi, videu, kinech,) je příliš mnoho násilí	32	32	17	16	3
e) mládež nemá dost příležitostí k tělovýchově, sportu, kulturnímu vyžití	29	26	22	17	6
f) mládež tráví svůj volný čas v hospodách, na ulici	41	44	8	3	4
g) společenská atmosféra má špatný vliv	33	40	15	6	6

Příčiny	
Špatná výchova, nezájem rodičů	21
Alkohol, drogy	11
Nuda, frajeřina	8
Nedostatek peněz, touha po penězích	7
Nedostatek kultury, sportu	6
Filmy, TV, video	3
Ostatní (zákony, beztrestnost, parta atd.)	16

¹²⁸

¹²⁸ PELKA, F. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí* [online]. Praha, 1998. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1157373514.pdf>>, s. 8 - 9.

Příloha III:

„Stalo se Vám, že Vám někdo ze spolužáků, vrstevníků opakovaně a hrubě ubližoval, či ponižoval?“ Přehled odpovědí ukazuje tabulka.

Šikanován jsem byl jako	nikdy	spíše ne	spíše ano	často	nevím
a) malé dítě předškolního věku	67	14	4	2	13
b) žák základní školy	51	23	11	5	10
c) učeň, student	64	13	5	3	15

¹²⁹

Příloha IV:

Na otázku: „Kdy jste byl sexuálně obtěžován spolužákem, vrstevníkem, nebo někým jiným?“, odpověděli respondenti následujícím způsobem - viz tabulka.

Sexuálně jsem byl obtěžován jako:	nikdy	spíše ne	spíše ano	často	nevím
a) dítě předškolního věku	86	2	1	1	10
b) žák základní školy	79	5	5	1	10
c) učeň, student	76	5	4	2	13

¹³⁰

Příloha V:

Dále nás zajímalo, zda respondenti osobně pijí alkohol, nebo kouří marihuanu. Přehled odpovědí uvádí následující tabulka.

Jak často a jaký druh alkoholu pijete?	téměř denně	3-4 x týd.	1-2 x týd.	méně často	jen občas	vůbec ne
a) pivo	7	8	18	14	26	0
b) víno	2	2	8	21	36	0
c) tvrdý alkohol	1	3	8	17	35	0

¹³¹

¹²⁹ PELKA, F. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí* [online]. Praha, 1998. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1157373514.pdf>>, s. 16.

¹³⁰ Tamtéž, s. 16.

¹³¹ Institut dětí a mládeže ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Mládež v České Republice* [online]. Praha, 1996. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1137846933.pdf>>, s. 52.

Příloha VI:

Přehled možných příčin užívání drog a vzniku závislosti

<i>Oblast</i>	<i>Dispozice</i>	<i>Spouštěcí mechanismus</i>
BIOLOGICKÁ	dědičnost aktuální fyzický stav	nemoc, úraz, léky
PSYCHOLOGICKÁ	osobnost – temperament, charakter snížený intelekt poruchy komunikace nenaplnění základních potřeb	deprese citové zranění stres
SOCIÁLNÍ	rodina, vrstevnická skupina vzdělání, životní styl společenské instituce celkový stav společnosti	krize nebo konflikt v rodině, ve skupině ztráta zaměstnání jiný neúspěch selhání institucí (škola, ústav, vězení)
SPIRITUÁLNÍ	nezakotvenost naivní víra fundamentalismus fanatismus	krize víry konflikt ideálů s realitou konflikt ve svědomí sekta

132

Příloha VII:

O ohrožení života mladých lidí odpovídají údaje v následující tabulce.

Kdo Vám drogu nabídne?

<i>spolužák ze třídy nebo ze školy</i>	8%
<i>přítel</i>	8%
<i>kamarád z party</i>	13%
<i>cizí člověk</i>	6%
<i>neuveď</i>	66%

133

¹³² DOČKAL, J. *Člověk a drogy*. Praha : Éthum, 2000, s. 40.

¹³³ Institut dětí a mládeže ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Mládež v České Republice* [online]. Praha, 1996. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1137846933.pdf>>, s. 44.

Příloha VIII:

Činitele zvyšující riziko alkoholu a drog u dětí a činitele toto riziko snižující.

1. Činitele týkající se dítěte nebo dospívajícího

Zvyšují riziko alkoholu a drog	Snižují riziko
Duševní poruchy a poruchy chování u dítěte. Dítě utrpělo tím, že matka v těhotenství pila alkohol nebo zneužívala drogy. Setkání s alkoholem, tabákem nebo drogou v mladém věku. Poškození mozku při porodu, úrazy hlavy. Dlouhodobé bolestivé onemocnění. Nedostatek dobrých způsobů, jak zvládat stresové situace. Nedostatek dovedností v mezilidských vztazích. Nízké sebevědomí. Pozitivní očekávání ve vztahu k alkoholu a jiným drogám. Po alkoholu a drogách výrazně převažují příjemné pocity. Nízká schopnost vzdorovat nepříznivému vlivu okolí. Sklony k násilí, špatné sebeovládání. Duševní problémy (úzkosti, deprese, nezvládaný stres). Nižší inteligence. Ranná zkušenost se sexem. Vyhledávání silných podnětů	Vysoká míra duševního zdraví, dobré tělesné zdraví. Negativní očekávání ve vztahu k alkoholu a jiným drogám. Pozdní nebo žádné setkání s drogou. Dostatek dovedností týkajících se mezilidských vztahů, schopnost vytvářet citové vazby, dobré sebevědomí. Dobré způsoby, jak zvládat obtížné situace a řešit problémy. Alkohol a drogy jsou špatně snášeny. Dobrá schopnost vzdorovat nepříznivému vlivu okolí. Vnitřní přijetí náboženských, duchovních a jiných hodnot, které jsou v rozporu s alkoholem a drogami. Veselost, vytrvalost, pilnost, přizpůsobivost, odolnost vůči neúspěchu. Schopnost plánovat a řešit problémy, vyšší inteligence. Účinné způsoby jak mírnit nepříjemné duševní stavy jako úzkost, smutek nebo hněv (např. tak, že se dítě svěří, pěstuje zájmy odreažuje se, umí relaxovat, cvičí jógu, sportuje apod.). Umí si navodit příjemné stavy zdravými způsoby. Vysoká míra duševního zdraví a klidný temperament.

2. Činitele týkající se rodiny

Zvyšují riziko alkoholu a drog	Snižují riziko:
Nejasná pravidla týkající se chování dítěte. Nedostatek času na dítě zvláště v časném dětství, malá péče, nedostatečný dohled ze strany rodičů, odmítání dítěte. Nesoustavná a přehnaná přísnost, nedostatečné citové vazby dítěte, manželský konflikt. Schvalování alkoholu a drog u dětí. Zneužívání alkoholu, tabáku nebo jiných drog rodiči nebo příbuznými. Malá očekávání od dítěte a podceňování ho, špatné duševní a společenské fungování rodičů. Rodiče osamělí, vůči společnosti lhostejní nebo nepřátelští. Duševní choroba rodičů. Chudoba či nezaměstnanost rodičů. Sexuální zneužití dítěte v rodině. Rodina ve zmatku a špatně funguje. Výchova pouze jedním rodičem bez pomoci dalších příbuzných. Dítě žije bez rodiny a bez domova. Časté stěhování rodiny.	Jasná pravidla týkající se chování dítěte. Přiměřená péče, dostatek času na dítě, zejména v časném dětství, přiměřený dohled. Pevné citové vazby dítěte. Dobré hodnoty (např. vzdělání). Rodiče na výchově spolupracují. Styl výchovy je vřelý a středně omezující (tedy ani přehnaně přísný, ani bezvládní). Rodiče alkohol a jiné drogy nezneužívají. Přiměřená a jasná očekávání od dítěte, respekt vůči němu, dobré způsoby, jak v rodině zvládat stres. Je zajištěna ochrana, bezpečí a přiměřené uspokojování hmotných potřeb dítěte. Rodiče jsou duševně zdraví, dobré přizpůsobování rodičů ve společnosti. rodiče mají snahu pomáhat druhým. Výchova napomáhá vytvářet kvalitní vztahy dítěte s dospělými mimo rodinu. Sdílená zodpovědnost v rodině. Rodiče vytvářejí prostor pro kvalitní zájmy a záliby. Dobře, fungující mezigenerační vztahy a mezigenerační spolupráce. Úplná rodina.

3. Činitele týkající se školy

Zvyšují riziko alkoholu a drog	Snižují riziko
Neexistuje systematická prevence, případně škola spoléhá na neúčinné postupy (přednášky, hromadné akce, promítání filmů, besedy). Škola při prevenci s rodiči nespolupracuje a nekomunikuje s nimi. Škola nekomunikuje a nespolupracuje s relevantními organizacemi a institucemi ve svém okolí. Neprosazují se nebo dokonce neexistují žádná pravidla týkající se zákazu návykových látek ve škole. Alkohol, tabák i drogy jsou ve škole a v jejím okolí žákům nebo studentům snadno dostupné. Učitelé jsou vnímáni jako nepřátelští nebo lhostejní. S žáky nespolupracující, zdůrazňují pouze jejich nedostatky. Selhávající a problémoví žáci jsou zesměšňováni a ponižováni. Atmosféra na škole je cynická, odcizená, postrádá nabídku pozitivních hodnot. Neexistuje návaznost na kvalitní mimoškolní aktivity a vhodné způsoby trávení volného času. Špatný školní prospěch, malá tížadost. absence a nedokončení školy. Malá podpora při dalším vzdělávání. Nízká očekávání ze strany rodičů ve vztahu ke vzdělání.	Škola provádí prevenci problémů působených návykovými látkami soustavně a systematicky a používá účinné postupy jako nácvik sociálních dovedností, práce s motivací, programy za aktivní účasti připravených vrstevníků, nebo pozitivní alternativy pro ohrožené. Škola při prevenci spolupracuje s rodiči a dobře s nimi komunikuje. Škola efektivně komunikuje a spolupracuje s dalšími relevantními organizacemi (např. zdravotníci) a institucemi ve svém okolí. Prosazují se rozumná a přiměřená pravidla týkající se návykových látek na škole. Alkohol, tabák i drogy jsou ve škole a v jejím okolí žákům nebo studentům málo dostupné. Učitelé jsou vnímáni jako pomáhající, dávající, pečující. Napomáhají rozvoji žáků, dobře s nimi komunikují a spolupracují, dokáží rozpoznat jejich pozitivní možnosti. Pro selhávající a problémové žáky škola hledá pozitivní alternativy i cesty, jak jim pomoci a chránit jejich sebevědomí. Škola vede k formování prosociálního chování, pomoci druhým, pozitivním hodnotám. Škola poskytuje možnosti a prostor pro rozhodování a vedení druhých. Prevence na škole je dlouhodobá a systematická. Je dobrá návaznost na kvalitní způsoby trávení volného času a mimoškolní aktivity. Dobrá podpora při dalším vzdělávání a přiměřená tížadost. Přiměřeně vysoká očekávání ze strany rodičů.

4. Činitele týkající se vrstevníků

Zvyšují riziko alkoholu a drog	Snižují riziko
Přátelé a známí mají problémy s autoritami a rebelují. Protispolečenské chování kamarádů. Odcizení, cyničtí vrstevníci. K alkoholu a drogám se staví pozitivně. Začínají brzy alkohol a drogy zneužívat, jsou více ovlivňováni svými kamarády než rodiči. Mají sklon dítě zesměšňovat a snižovat jeho sebevědomí. Kamarádi dítěte mají přátele, kteří zneužívají alkohol, tabák nebo drogy.	Přátelé a známí respektují dobré dospělé autority. Kamarádi s vazbou na nějakou dětskou organizaci s dobrým programem. Mají zájmy a záliby neslučitelné nebo nesouvisející s alkoholem a drogami. Alkohol a drogy odmítají, alkohol a drogy nezneužívají. Kamarádi schopní přijímat dobré hodnoty dospělých. Respekt k jednotlivým členům dětského kolektivu a jejich přínosu pro ostatní. Vrstevníci mají přátele, kteří žijí zdravým způsobem života. Vrstevníci aktivně odrazují od alkoholu, tabáku a drog (ať sami nebo v důsledku cílené prevence).

5. Činitele týkající se společnosti

Zvyšují riziko alkoholu a drog	Snižují riziko
Alkohol, tabák a drogy dostupné a aktivně nabízené (reklama). Nízké zdanění alkoholu a tabáku. Nízká cena návykových látek. Chudoba, nedostatek příležitostí, náhlé sociální a politické změny, nestabilita. Nedostatek příležitostí k uplatnění i v práci. Společnost nenabízí dobré možnosti jak trávit volný čas. Nedostatečná zdravotní péče, sociální péče, vzdělávání. Společenské normy a zákony se ke zneužívání drog staví kladně, cynický postoj ke zdraví ve společnosti. Neinformovaní nebo lhostejní političtí vůdci, nespolupracující sdělovací prostředky orientované na senzaci a reklamu. Velký pohyb obyvatel vedoucí k nestabilitě vztahů. Nedostatečné sociální zajištění, chudoba špatné bytové podmínky. Rasová nebo jiná diskriminace, jazyková bariéra, v okolí vysoká kriminalita nebo drogové gangy.	Alkohol, tabák a drogy jsou dětem obtížně dostupné, jejich dostupnost je striktně regulována. Alkohol, tabák a jiné návykové látky jsou velmi drahé. Přiměřené materiální podmínky, dostatek příležitostí k uplatnění při studiu nebo v zaměstnání, sociální stabilita. Společnost nabízí dobré možnosti jak trávit volný čas. Dobrá zdravotní péče a sociální péče. Společenské normy a zákony omezují dostupnost a poptávku (omezení týkají se reklamy), odpovědný postoj ke zdraví ve společnosti. Informovaní a zodpovědní političtí vůdci, spolupracující sdělovací prostředky orientované prosociálně, nabízející pozitivní modely a poskytující prostor pro skutečnou prevenci. Malá migrace obyvatel a stabilita vztahů. Dostatečné sociální zajištění a přiměřené bytové podmínky. Rasová i náboženská tolerance, nízká kriminalita. Rodičovské i další organizace aktivní v prevenci. Zájem soukromého sektoru na prevenci. Společnost je vnímána jako přátelská a podporující, což pomáhá vytvářet společenské vazby.

134

¹³⁴ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je rozpoznat, jak je zvládat* [online]. 5. revid. vyd. Praha : Sportpropag, 2003. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.drnespor.eu/adde03.doc>>, s. 7 - 9.

Příloha IX:

Denní program patologického hráče

4.00 *Vstávám, snídám*

4.30 *Odjezd do práce*

13.00 *Přivezli výplatu*

13.30 *Odcházím dřív z práce*

15.00 *Jsem před hernou dřív, aby mi někdo nevlezl na můj oblíbený automat.*

16.00 *Hernu otevírají*

23.00 *Hernu zavírají. Všechny peníze prohrané, když ne, sedám na půlnoční vlak a jedu do Prahy. Tam prohraju zbytek.*

Druhý den jedu do práce vlakem načerno, protože nemám na jízdenku.

(Z deníku 22letého chorobného hráče, kterému se problém vymkl z rukou.)

135

Příloha X:

Modifikovaný dotazník na patologické hráčství organizace Gamblers Anonymous

Odpovídej prosím pouze „ano“ nebo „ne“, podle toho jestli je pravdivá odpověď bližší „ano“ nebo „ne“.

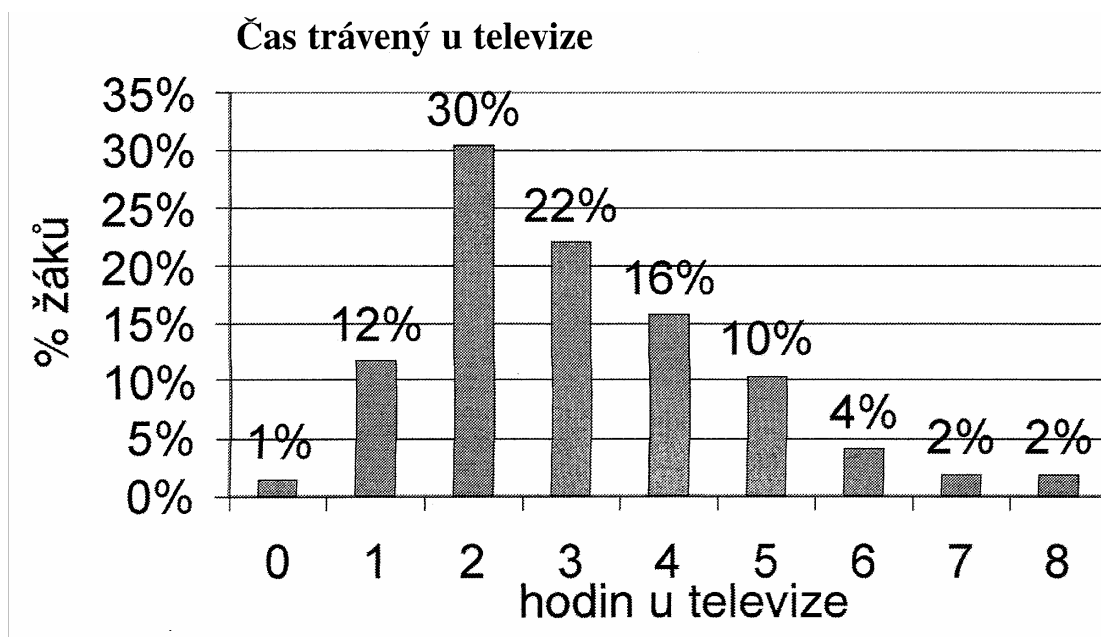
1. Ztrácíš často kvůli hře čas?
2. Učinila hra život doma nešťastný?
3. Poškodila hra tvoji pověst?
4. Cítíš po hře výčitky svědomí?
5. Hrál jsi někdy proto, abys získal peníze, jimiž bys zaplatil dluhy?
6. Zhoršilo hraní prospěch ve škole nebo pracovní výkonnost?
7. Když prohraješ, máš pocit, že se musíš co nejdřív vrátit a vyhrát, co jsi prohrál?
8. Když vyhraješ, máš silnou touhu se ke hře vrátit a vyhrát ještě víc?
9. Hraješ často tak dlouho, dokud neprohraješ poslední peníze?
10. Půjčil sis někdy proto, abys zaplatil hru?
11. Prodal jsi někdy něco, abys zaplatil hru?
12. Nechce se ti používat peníze ze hry pro normální účely?
13. Způsobila hra to, že se nestaráš o prospěch jiných členů rodiny?
14. Hrál jsi někdy déle, než jsi měl původně v úmyslu?
15. Hrál jsi někdy, abys unikl trápení a starostem?
16. Spáchal jsi někdy nebo jsi uvažoval o spáchání nezákonného činu, abys zaplatil hru?
17. Působí ti hra potíže se spaním?
18. Vedou hádky, nespokojenost nebo zklamání k tomu, že ve tobě vzniká touha hrát?
19. Když se na tebe usměje štěstí, cítíš touhu to oslavit pár hodinami hry?
20. Uvažoval jsi někdy kvůli hře o sebezničení?

Spočítejte kladné odpovědi. Patologický hráč většinou odpoví kladně na 7 nebo více z těchto otázek. Výsledek dotazníku by se neměl přeceňovat. Hodnota 7 a více je vážným varováním, ale i takovým problémem se dá překonat. Naopak hodnota nižší než 7 by neměla vést k podceňování stavu. Není jisté, zda dotyčný vyplnil dotazník úplně věrohodně. Navíc se problém může v případě pokračujícího hraní zhoršovat.¹³⁶

¹³⁵ DOČKAL, J. *Člověk a drogy*. Praha : Éthum, 2000, s. 72.

¹³⁶ Tamtéž, s. 78 – 79.

Příloha XI:

137

Příloha XII:

Co nejvíce sleduje dnešní mládež v televizi nebo na videu.

Sledujete v TV nebo na videu:	často	spíše ano	spíše ne	nikdy	netýká se
a) televizní zpravodajství	46	34	16	2	1
b) komedie	61	26	8	2	1
c) horory	23	20	40	15	2
d) akční filmy (s násilím, vraždami)	28	28	31	10	2
e) historické seriály a filmy	22	30	33	10	3
f) filmy se sexuální tematikou	15	23	38	18	4
g) divadelní hry, inscenace	16	26	30	23	3
h) dobrodružné filmy	25	37	26	8	2
i) přírodopisné snímky	23	30	31	11	2
j) pohádky	31	23	26	13	4

138

¹³⁷ *Výchova a volný čas. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase.* Kaplánek, M. (ed.), České Budějovice : JU, Teologická fakulta, 2006, s. 72.

¹³⁸ PELKA, F. *Názory mládeže ve věku 15 – 20 let na kriminalitu a některé další sociálně patologické jevy v jejich okolí* [online]. Praha, 1998. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1157373514.pdf>>, s. 18.

Příloha XIII:

Míra rasové a náboženské tolerance

(údaje v % za ČR, 14 – 29 let)

	Určitě ne	Asi ne	Asi ano	Určitě ano	Neví
Jiná národnost	54	39	4	1	2
Jiné náboženství	69	24	4	1	2
Jiná rasa	45	36	11	3	5

¹³⁹

Příloha XIV:

PRAVIDLA PRO DĚTI K BEZPEČNĚJŠÍMU UŽÍVÁNÍ INTERNETU

- 1) Nikdy nesděluj adresu svého bydliště, telefonní číslo domů nebo adresu školy, kam chodíš, jména a adresy rodičů a rodinných příslušníků i jejich telefonní čísla do práce, někomu, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu, jestliže Ti to rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) přímo nedovolí.
- 2) Pokud se neporadíš s rodiči, neposílej nikomu po internetu fotografii, číslo kreditní karty nebo podrobnosti o bankovním účtu a vůbec žádné osobní údaje.
- 3) Nikdy nikomu, ani nejlepšímu příteli, neprozradíš heslo nebo přihlašovací jméno své internetové stránky nebo počítače.
- 4) Nikdy si bez svolení rodičů nedomlouvaj osobní schůzku s někým, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu. Doma musí bezpodmínečně vědět, kam jdeš a proč. I když Ti rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) dovolí se s takovým člověkem sejit, nechoď na schůzku sám/sama a sejděte se na bezpečném veřejném místě.
- 5) Nikdy nepokračuj v chatování, když se Ti bude zdát, že se tam probírají věci, které Tě budou přivádět do rozpaků nebo Tě vyděsí. Vždy o takovém zážitku řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o Tebe starají).
- 6) Nikdy neodpovídej na zlé, urážlivé, nevkusné nebo hrubé e-maily. Není Tvoje vina, že jsi tyto zprávy dostal/a. Když se Ti to stane, oznam to rodičům.
- 7) Nikdy neotvírej soubory přiložené k elektronickým zprávám (e-mailům), pokud přijdou od lidí nebo z míst, které neznáš. Mohou obsahovat viry nebo jiné programy, které by mohly zničit důležité informace a významně poškodit software počítače.
- 8) Vždy řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o Tebe starají) o všech případech nepříjemných, vulgárních výrazů na internetu, totéž platí pro obrázky s vulgární tematikou.
- 9) Vždy buď sám/sama sebou a nezkoušej si hrát na někoho, kým nejsi (na staršího, na osobu jiného pohlaví apod.).
- 10) Vždy pamatuj na následující pravidlo a chovej se podle něho: jestliže některá webová stránka bude obsahovat upozornění, že je určena jen pro dospělé nebo jen pro lidi od určitého věku, musí se to respektovat a ti, kteří nevyhovují kritériím nemají takovou stránku otevírat.
- 11) Domluv se s rodiči na pravidlech používání internetu a poctivě je dodržuj. Především se domluv, kdy můžeš internet používat a jak dlouho.
- 12) Provdzdy si zapamatuj další pravidlo: když Ti někdo na internetu bude nabízet něco, co zní tak lákavě, že se to nepodobá pravdě, nevěř mu – není to pravda.
- 13) Jestliže na internetu najdeš něco, o čem jsi přesvědčen, že je to nelegální, oznam to rodičům.

¹³⁹ Institut dětí a mládeže ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Mládež v České Republice* [online]. Praha, 1996. [cit. 2009-05-10]. Dostupné na: <<http://www.vyzkum-mladez.cz/zpravy/1137846933.pdf>>, s. 57.

**PRAVIDLA PRO RODIČE
K BEZPEČNĚJŠÍMU UŽÍVÁNÍ INTERNETU JEJICH DĚTMI**

- 1) Nechte se dítětem poučit o službách, které používá, a ujistěte se o jejich obsahu. Tím zlepšete svou znalost internetu.
- 2) Nikdy svému dítěti nedovolte setkání o samotě s někým, s kým se seznámil na internetu, bez Vaší přítomnosti. Pokud k setkání svolíte, své dítě doprovodte.
- 3) Zajímejte se o internetové kamarády svých dětí stejně jako se zajímáte o jejich kamarády ve škole.
- 4) Základem při komunikaci rodiče s dítětem je otevřenost. Při nepříjemných zkušenostech dítěte s děsivým obsahem nebo nepříjemným člověkem není řešením trestat dítě nebo mu dokonce bránit používat internet, ale poradit mu, jak se v budoucnu nepříjemným zkušenostem vyhnout. Jak se rodič při podobné situaci zachová, určuje, zda se mu dítě svěří i v budoucnu.
- 5) Na místo s nevhodným obsahem se může dítě dostat zcela náhodou. Pro tyto případy neexistuje stoprocentní ochrana a vyplatí se spíše vychovávat dítě tak, aby si podobné skutečnosti interpretovalo způsobem odpovídajícím jeho věku, protože s dítětem nemůžete trávit všechny volný čas.
- 6) Riziko vstupu na stránku s nevhodným obsahem lze snížit jednak prostřednictvím možností zabudovaných přímo do internetového prohlížeče, jednak prostřednictvím speciálních programů obsahujících nepřetržitě aktualizovaný seznam stránek pro děti nevhodných. Tyto programy bývají k dispozici zdarma.
- 7) Uvažujte o společné e-mailové schránce se svými dětmi.
- 8) Dávejte si pozor na soubory, které dítě z internetu stahuje a ukládá je na disk.
- 9) Sledujte, kolik času dítě u počítače stráví. Nepohybuje se ve světě virtuálních her častěji než na hřišti? Nepohybuje se víc na chatu a nekomunikuje s anonymními osobami (skrytými za chatovými přezdívkami) častěji než se svými kamarády? Nepozorujete u něj projevy připomínající závislost na chatování či počítačových hrách? Nedovolte, aby virtuální realita dítě příliš pohltila!
- 10) O radu při výchově dětí ke správnému užívání internetu můžete požádat pedagoga, psychologa či pracovníky internetových firem.¹⁴⁰

Příloha XV:

Klub Oráč – počty účastníků v klubu

	Po	St	Pá	Průměr	Suma týdně
Září	30	30	29	29,7	89
Říjen	37,7	42,4	31,7	37,3	11,8
Listopad	43,1	45,4	39,7	42,7	128,2
Prosinec	34,7	31,7	29,3	31,9	95,7
Leden	44,8	45	38,5	42,8	128,3
Únor	44	56,7	43,3	48	144
Březen	48,3	47	35,7	43,7	131
Duben	42,5	41,8	43,8	42,7	128,1
Květen	36,3	39,3	24	33,2	99,6
Červen	24	29,3	27,5	26,9	80,8
Suma	38,7	40,9	35,6	38,4	115,2

¹⁴¹

¹⁴⁰ Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu [online]. Praha : MŠMT, ©2006 [cit. 2009-06-05]. Dostupné na: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/pravidla-pro-rodice-a-deti-k-bezpecnejsimu-uzivani-internetu>>.

¹⁴¹ Výroční zpráva o činnosti ve školním roce 2007/2008 a hospodaření v roce 2007 [online]. ©2009 [cit. 2009-03-15]. Dostupné na: <http://www.sasmcb.sdb.cz/wp/wp-concent/download/vyrocka07_2.pdf>, s. 5.

Příloha XVI:

Zájmová činnost pravidelná – školní rok 2007/2008

Kroužek	Počet kroužků týdně	Počet dětí týdně
Florbalový	4	51
Horolezecký	5	50
Hudební	3	10
Keramický	5	54
Kouzelnický	1	7
Kytarový	2	8
Ruční práce	1	6
Sportovní	1	10
Stolní tenis	1	9
Příprava asistentů	2	11
Volné lezení	1	5
Výtvarně tvořivý	1	5
Zobcová flétna	1	1
Celkem	24	227

142

Příloha XVII:

Intervence v roce 2007/2008

Problémy osobní	68
Spolupráce na příležitostných akcích (plánování a hodnocení)	65
Poradenství v oblasti využívání volného času	62
Problémy výchovné	58
Problémy školní	51
Problémy partnerské	48
Problémy rodinné	41
Problémy spojené se sexualitou	9
Problémy zdravotní	6
Poradenství při vyhledávání brigád	6
Intervence celkově	414

143

¹⁴² Výroční zpráva o činnosti ve školním roce 2007/2008 a hospodaření v roce 2007 [online].
©2009 [cit. 2009-03-15]. Dostupné na: <http://www.sasmcb.sdb.cz/wp/wp-content/download/vyrocka07_2.pdf>, s. 8.

¹⁴³ Tamtéž, s. 5.

Příloha XVIII:

Vzor dotazníku podávaný v Salesiánském středisku mládeže – domě dětí a mládeže v Českých Budějovicích.

DOTAZNÍK

Tímto zdravím všechny zaměstnance střediska. Ráda bych Vás požádala o vyplnění následujícího dotazníku k mé diplomové práci na téma: Sekundární prevence sociálně patologických jevů v Salesiánském středisku mládeže. Všechny zde uvedené informace budou sloužit pouze mě k osobním účelům (k dalšímu zpracování), nebudou nikde vystaveny a po zpracování budou zničeny. Dotazník je samozřejmě anonymní, a proto Vás chci požádat, aby jste ho vyplnili podle svého nejlepšího uvážení. Děkuji.

V dotazníku vyhovující odpověď prosím zakroužkujte!

1. Jakou práci v Salesiánském středisku mládeže v Českých Budějovicích vykonáváte?
2. Jste zde spokojeni? ANO – NE
3. Chtěl/a by jste vykonávat jinou práci? ANO – NE

Případně jakou?

4. Jaký typ mladých lidí dochází do střediska?

Řádově kolik tak?

5. Je středisko v kontaktu (docházejí do střediska) mladí lidé se sociálně patologickými jevy? ANO – NE

6. Jaké jsou nejčastější sociálně patologické jevy této mládeže, docházející do střediska?

7. Uved'te, jak se Vám, ve Vaší práci, tyto patologické jevy daří omezovat.

Název patologického jevu.....ÚPLNĚ – ČÁSTEČNĚ – MINIMÁLNĚ

Název patologického jevu.....ÚPLNĚ – ČÁSTEČNĚ – MINIMÁLNĚ

Název patologického jevu.....ÚPLNĚ – ČÁSTEČNĚ – MINIMÁLNĚ

Název patologického jevu.....ÚPLNĚ – ČÁSTEČNĚ – MINIMÁLNĚ

Název patologického jevu.....ÚPLNĚ – ČÁSTEČNĚ – MINIMÁLNĚ

8. Jsou tito mladí lidé v kontaktu s nějakou odbornou poradnou či pomocí?
ANO – NE

Případně jakou?

9. Je na středisku určený sociální pracovník či pracovníci, kteří se zajímají o tyto mladé lidi? ANO – NE

Kolik je těchto pracovníků?

10. Přípravují se pro ně na středisku záměrně nějaké aktivity? ANO – NE

Např. jaké?

Děkuji za vyplnění a odevzdání dotazníku. S pozdravem a přáním krásného dne
Iveta Vaněčková.

Abstrakt

VANĚČKOVÁ, I. *Sekundární prevence sociálně patologických jevů. Úvod do problematiky sociálně patologických jevů se zaměřením na sekundární prevenci v Salesiánském středisku mládeže.* České Budějovice 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce doc. Michal Kaplánek, Th.D.

Klíčová slova: sociální patologie, sociálně patologické jevy, násilí, závislost, prevence, primární, sekundární, terciální, Salesiánské středisko mládeže

V úvodu své práce se zabývám vysvětlením pojmu sociálně patologické jevy a zařazením tohoto pojmu do sociální patologie, přičemž dále některé tyto významné negativní a nebezpečné jevy ohrožující mládež popisuji. Hlavně se zaměřuji na násilné jevy a závislosti.

Následně řeším problém prevence a to jak primární, sekundární tak i terciální. Píši hlavně o různých doporučeních a opatřeních, aby k prevenci, a to hlavně té terciální, vůbec nemuselo docházet. Dále se zaměřuji již na prevenci sekundární a to především právě násilných jevů a závislostí.

Na závěr se soustředuji na Salesiánské středisko mládeže – dům dětí a mládeže v Českých Budějovicích, kde stručně popisuji aktivity tohoto střediska se zřetelem na to, zda a jak provádějí či uskutečňují právě tu sekundární prevenci, aby nedocházelo ke vzniku či rozšiřování sociálně patologických jevů.

Abstract

Secondary prevention of socially pathological phenomena. Introduction to problems of socially pathological phenomena target the secondary prevention Salesian youth centre.

Key words: social pathology, socially pathological phenomena, violence, dependence, prevention, primary, secondary, tertiary, Salesian youth centre

In exordium of my thesis I am engaged in the explanation of the conception of socially pathological phenomena and in the diagnosis of this conception into the social pathology and then I describe some of these significant negative and dangerous phenomena, which threaten the youth, too. Mainly I target violent phenomena and dependencies.

Subsequently I am resolving the problem of primary, secondary and tertiary prevention, too. I am writing especially about different recommendations and measures, how not to need occur the prevention, especially the tertiary prevention. Next I target the secondary prevention especially the prevention of violent phenomena and dependencies.

In conclusion I am focusing on Salesian youth centre – Centre of children and youth in České Budějovice and shortly I describe activities of these centre with an eye on the pursuance or the realization of the secondary prevention not to occur the origin or the expansion of socially pathological phenomena.